VÁCLAV RAMEŠ

Po kom se jmenujeme?

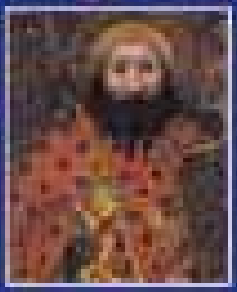

ENCYKLOPEDIE KŘESTNÍCH JMEN

ZIBAL

LIBRI

Václav Rameš

PO KOM SE JMENUJEME?

Encyklopedie křestních jmen

October. xxxj Rzigen.

1 Remigia Docto Střel 12 ✢ ⚹ ⟷ ✱♀ 16
2 Weych w xiij. Střel 25 □♄ 17
3 Leodagara Bi Koz 9 ♟ □♀ 20 ♉
4 Frantisska mni Koz 23 ☽ k pul xiij. ✱♄ 21
5 Simplicia Do Wod 7 ✢ ✢ ∴ ⟷ △♀ 23
6 Demetria Mu. Wod 21 ✢ W ⚹ ✢ ∴ ⟷
¶ Podobno gest Kralow. Ne Matuss xxij
G 20 Eliasse Pro Ryby 6 ✱ ♀ Stře:
8 Weych w xiiij. Ryby 21 ✢ ∴ ☌♄ 23
9 Diwisse s tow: Skop 6 ✢ ♟ ⟷ △♀ 12
10 Gereona s tow Skop 20 ☽ ☍♃ 11 △♂ 16
11 Arnossta Muč Byk 4 ● po vj hodině.
12 Ponciana Mu Byk 19 ✢ ∴ □♂ 23
13 Slůce na ♋ 8 Bliž 1
¶ Byl geden kra. geholto Syn Jan nij Ka
G 21 Kalixta Pa Bliž 14 △♀ 16 △♃ 23
15 Purgharta. Bliž 27
16 Hawla Opat Rak 9 ✱ ☊
17 Weych w xiiij. Rak 22 ✱ ✢ ∴ △♄ 21
18 Lukasse Ewan Lew 4 ☽ w xviij hodin.
19 Amanda Bisk: Lew 17 ⚹ ⟷ △♀ 12
20 Kordule Pan: Lew 29 ⚹
¶ Podobno gest Kra. Ne. clo. kr. Mat xviij
G 22 Worssily: Pan 11 ♟
22 Sewera bisku: Pan 23 ✢ ∴ ☍♄ 18
23 Seweryna Bi: Wah 5
24 Weych w xiiii Wah 17 ✢ W ⚹ ✢ ∴ ⟷
25 Kryspina s to. Sstijr 0 Listopa. ✱♂ 13
26 Narcisska Bi: Sstijr 12 ● po xix hodině
17 Firmiana Vig Sstijr 25 ☽ ♛ □♂ 24
¶ Odssedsse zako: wradu wessli Mat xxij Ka
G 23 Ssimo: Ju: Střel 8 ✢ ♟ ⟷
29 Kolumba Mu Střel 22 ✱♃ 16
30 Sabiny panny Koz 5 ⟷ ♉
31 Quintina Vig Koz 02 ✢ ∴ ⟷ ✱☉ 15

NAKLADATELSTVÍ LIBRI
PRAHA 2003

© Václav Rameš, 2000, 2001, 2003
Illustrations © archiv autora a Libri, 2000, 2001, 2003
© Libri, 2000, 2001, 2003

ISBN 80-7277-197-3

Obsah

Kalendáře v české literatuře 7
Vývoj kalendáře 8
Svátky v kalendáři 11
Rané křesťanství 11
Křesťanské svátky 13
Liturgický rok 14
Advent 15
Masopust 16
Doba postní 16
Velikonoce 18
Svatodušní svátky 20
Kalendář svátků svatých – sanktorál 21
Historie uctívání svatých a římský kalendář 22
Regionální kalendáře 24
Ediční poznámka 26
Kalendář den po dni 27
Leden 29
Únor 70
Březen 105
Duben 143
Květen 179
Červen 217
Červenec 251
Srpen 287
Září 323
Říjen 357
Listopad 396
Prosinec 433
Hlavní použitá literatura 473
Rejstřík 474

Kalendáře v české literatuře

Kalendář nebo diář nás provází každý den. Jsme na něm závislí a mnohdy jenom díky záznamům v něm víme, co máme vlastně v danou chvíli dělat a kde máme být. Kalendář se pro naši dobu stává jakýmsi bičem, který nás žene stále dopředu a zrychluje náš život. A přece tomu tak nebylo vždy. Kalendáře dříve tvořily nejpodstatnější část lidové literatury. Bylo tomu tak proto, že grafické znázornění roku, měsíce, týdne a dne bývalo často spojeno s astrologickými a astronomickými informacemi a kratochvilným čtením.

Prvními z této řady byly tzv. *cisiojany*. V pokročilých cisiojanech z 15. století nalézáme mimo veršíků týkajících se datování také jiné údaje, které je pozvolna měnily v klasický kalendář, jenž se zprvu nazýval *planetářem*. Do planetářů bývala hojně kladena také naučení zdravotnická, neboť tehdejší medicína se často opírala o astrologii. Rozkvětu našich kalendářů výrazně napomohlo založení univerzity v Praze. K jejich rozšíření mezi větší počet čtenářů pak přispělo zvláště zavedení knihtisku. Již roku 1489 byl vytištěn první český kalendář, a to v Plzni od Mikuláše Štětiny, bakaláře univerzity krakovské a knihtiskaře plzeňského. Rok v něm začínal ještě prosincem, tedy po způsobu církevním.

Potom nastává velký rozmach ve vydávání těchto kalendářů. Na počátku 16. století (poprvé roku 1506) vydává M. Václav Žatecký již kalendář nástěnný. Týž mistr byl od roku 1513 ustanoven „hvězdářem veřejným“ a do jeho činnosti patřilo i vydávání kalendáře. Tento úřad zastávali v šestnáctém století dále mistři Pavel z Příbramě († 1520), Jan Zahrádka († 1557), Šimon Proxen ze Sudetu († 1575), Petr Kodycil z Tulechova († 1589) a Martin Bacháček z Neuměřic († 1612). Všichni společně pokračovali v tradici vydávání těchto velice žádaných příruček. Vedle nich tiskl v 1. polovině 16. století

dlouhou řadu let kalendáře (zvané též *minuce*) M. Šúd ze Semanína, jemuž se od Ferdinanda I. dostalo k tomuto vydávání dokonce i patřičného privilegia, což však nebránilo knihtiskařům (zvláště moravským), aby jeho práce o své vůli nepřetiskovali a neprodávali dále. Dále sem náleží i další význační vydavatelé, jako byl Petr z Proboštovic, Václav Zelotýn z Krásné Hory, Bavor Rodovský z Hustiřan, Jan Kodycil z Tulechova, Jan Stráněnský a zejména proslulý Tadeáš Hájek z Hájku. V 17. století mizí rozdíl mezi minucemi a kalendářem, tiskovina nabývá postupně podoby almanachu a blíží se našemu diáři. Jenomže do dneška, kdy běžně otevíráme diář a nalistujeme v něm jméno, které na určitý den připadá, uplynulo mnoho času a mnohé se událo.

Vývoj kalendáře

Kalendář či seznam svátků uspořádaný do dnů a týdnů je dnes naším celoživotním průvodcem. Tuto podobu získal již v antice. Měl ale zcela jiný význam, než má dnes. Římané tak nazývali knihu (*calendarium*), do níž bývala zapisována jména věřitelů a množství vypůjčených peněz. Již tehdy to však byl seznam dnů, který byl postupem času svázán do jednoho svazku-roku podle týdnů a měsíců. Tak vznikla pozvolna praktická příručka, na jejíž původní účel se pozapomnělo. Hlavním se stalo poznamenání svátků a rozličných památných dnů, někdy též hvězdářských pozorování aj.

Všeobecně vznik kalendáře souvisí s poměry náboženskými, neboť plnil požadavky bohoslužebného rázu. Pro velekněze, mágy i všemocné šamany bylo totiž nanejvýš důležité, aby oběti a jisté náboženské slavnosti vždy připadaly na určitý roční čas, a tak zůstával kalendář důsledně součástí náboženských kultů. Až později, s rozvojem vzdělanosti, se stal i nezbytnou pomůckou pro všecky výkony života veřejného i soukromého.

Dalo by se říci – kolik národů a kultur, tolik rozličných kalendářů. Jedno však mají společné. Základem všech je přirozené měření času podle pravidelného pohybu nebeských těles na dny, měsíce a roky. Hlavním problémem, se kterým se vždy jeho tvůrci potýkali, bylo hledání a nalezení způsobu, jak by se mohly mezi sebou tyto tři nesrovnatelné časové jednotky přece jenom srovnat. Zatím jediným možným způsobem rozřešení této úlohy jsou tři rozličné formy roku: prostý rok měsíční, prostý rok sluneční, rok lunisolární.

Nejnedokonalejší formou roku je prostý rok měsíční, protože již během 34 let proběhne jeho začátek všemi ročními dobami. Pro nás se zatím jeví nejlepší systém prostého roku slunečního, jak jej od dob Caesarových nalézáme u celé řady národů. Prastaré starověké civilizace však velice často používaly rok lunisolární. Jedinou výjimku znamenali staří Egypťané. Jejich kalendář byl založen na pohyblivém roku slunečním.

Náš dnešní kalendář vychází ve své podstatě z tzv. kalendáře juliánského, který vznikl reformou Caesarovou v době jeho třetího konsulátu (46 před Kristem). V této reformě šlo především o stanovení délky tropického roku na 365 a čtvrt dne, přičemž byl navržen čtyřletý cyklus o 1 461 dnech, jenž se rozdělil na jednotlivá léta tak, že vždy první rok cyklu měl být rokem přestupným o 366 dnech. Po něm měly následovat tři roky obyčejné po 365 dnech. Po uplynutí takového čtyřletého cyklu měl následovat cyklus nový, začínající zase rokem přestupným. Kvůli umožnění přechodu od staršího římského kalendáře k novému ustanovil Caesar svým ediktem, aby běžící rok (708 od založení Říma dle letopisu Varronova) byl rozšířen o 67 dní, čímž dosáhl celkem 445 dní. Tento rok tedy trval od 13. října roku 47 do 31. prosince 46 před Kristem.

První měsíc nazval Caesar *Ianuariem*, protože římští konsulové již od roku 153 nastupovali 1. *Ianuaria* svůj úřad. Počet dní celého roku rozdělil Caesar mezi jednotlivé měsíce takto: *Ianuarius* (31), *Februarius* (28), *Martius* (31), *Aprilis* (30), *Maius* (31), *Iunius* (30), *Quintilis* (31), *Sextilis* (31), *September* (30), *October* (31), *November* (30) a *December* (31) dní.

Ještě za života Caesarova (44 před Kristem) bylo ustanoveno na návrh Marca Antonia, aby měsíc *Quintilis* nesl jméno po Caesarovi, a tak vznikl jako šestý v pořadí měsíc zvaný *Iulius*. Brzy po smrti Caesarově nastaly v kalendáři znovu zmatky, které vyřešil v roce 8 před Kristem císař Augustus, za což bylo usnesením senátu dáno měsíci dosud zvanému *Sextilis* jméno *Augustus*, takže jména obou reformátorů žijí v jejich díle nadále. Od těch dob nenastala v tomto kalendáři žádná podstatnější změna.

Křesťané v podstatě přejali rozdělení roku na měsíce. Měsíc rozdělili po způsobu židovském na týdny po sedmi dnech. Jejich kalendář přinášel množství svátků, které byly buď stálé, nebo pohyblivé. Z pohyblivých jsou i dnes v křesťanském kalendáři nejdůležitější Velikonoce, na nichž závisí většina ostatních svátků pohyblivých a vlastně celé uspořádání kalendáře. Poněvadž mohou připadnout na 35 různých dní, může mít tento kalendář 35 různých forem. K vypočítání Velikonoc sloužila celá řada technicko-chronologických zařízení, z nichž nejdůležitější je měsíční kruh.

Brzy se přišlo na skutečnost, že délka tropického roku byla za Caesara nesprávně určena (byla asi o 11 minut a 14 sekund delší než ve skutečnosti). Za druhé: tzv. Metonův cyklus o 235 synodických měsících, jehož bylo užíváno ve středověku k cyklickému určování novoluní, se nerovnal přesně 19 rokům juliánským, nýbrž byl asi o 1 hodinu 29 minut a 1, 5 sekundy kratší. Skutečné rovnodennosti a nové měsíce tudíž nastupovaly v juliánském kalendáři vždy o něco dříve, a tak vzrostl tento rozdíl při rovnodennosti za 128 let a při nových měsících za 308 let na plný 1 den. Následkem toho se nutně dny kalendářní začaly vzdalovat od svého původního postavení k rovnodennosti a novoluní. Tím se stalo, že zvláště výpočty týkající se Velikonoc nesouhlasily s pohybem nebeských těles, podle nichž se měly ve skutečnosti řídit.

První, kdo pravou příčinu tohoto jevu objevil, byl jakýsi mistr Chonradus (1200). Ve 13. století se pak obírali touto otázkou důkladněji zvláště Jan de Sacrobosco (John of Holywood), Robert Grosseteste a Roger Bacon. Právě posledně jmenovaný dospěl dokonce k určitému návrhu na opravu, aniž se však dobral nějakého úspěchu. Po několika dalších slibných i méně zdařilých pokusech se začalo o nutnosti opravy kalendáře jednat také na církevních koncilech. Na koncilu tridentském uložili v posledním svém jednání přítomní hodnostáři provedení opravy samotnému papeži. K řešení se ale došlo teprve za dvacet let po koncilu. Změnu provedl papež Řehoř XIII., po němž bývá nový kalendář také nazýván kalendářem gregoriánským.

V čem reforma jeho vědeckého týmu spočívala? Úloha, jež měla být novou reformou rozřešena, byla dvojí. Nejdříve musela být jarní rovnodennost opět přivedena na 21. březen. Za tím účelem papež nařídil, aby roku 1582 v měsíci říjnu bylo 10 dní vynecháno, a to tak, aby se po 4. říjnu psalo hned 15. Dále bylo ustanoveno, že napříště po každých 400 letech mají být vynechány tři dni přestupné, a to podle pravidla, že roky sekulární mohou být jen tehdy přestupnými, jsou-li po vynechání nul dělitelné čtyřmi.

Dílo bylo tedy dokončeno a úkol splněn. Přesto ani tato reforma nebyla dokonalá. Především se reformátorům ještě nepodařilo vždy rok tropický přesně vyrovnat s rokem občanským. Ač se nám to nezdá, byla kalendářní reforma papeže Řehoře XIII. ceny velmi pochybné. Navíc se rozšíření tohoto kalendáře dělo jen povlovně a ne bez odporu. Ve větší části Itálie, ve Španělsku, Portugalsku a Polsku byl přijat nový kalendář přesně dle ustanovení bully papežovy tak, že roku 1582 zde přešli ze 4. října hned k patnáctému dnu téhož měsíce. Ve Francii a v Lotrinsku se tak stalo od 9. prosince 1582 k 20. prosinci, v katolických částech Německa byl přijat nový kalendář v roce 1583. V Čechách a obojích rakouských zemích se přešlo k novému počítání roku 1584, a sice z 6. na 17. ledna, ve Slezsku stejného roku z 13. na 22. ledna. V Uhrách přešli až v roce 1587 z 21. října na 1. listopad, ale pak již následovala velká prodleva. V Prusku přijali nový kalendář až po velké debatě teprve roku 1610 tak, že přeskočili z 22. srpna na 2. září, v Anglii dokonce až roku 1752. Východní křesťanství tuto reformu neakceptovalo vůbec. Sám papež Řehoř XIII. se pokusil několikrát pohnout řeckou církví, aby jeho reformu přijala, ale marně.

S prvním pokusem nově uspořádat tento kalendář přišla francouzská revoluce. S úmyslem radikálně se rozejít s dosavadní tradicí navrhl matematik Romme kalendář, kterým rozdělil rok do čtyř stejných čtvrtletí (*kvartálů*) po třech měsících o třiceti dnech, celkem tedy na 360 dní. Zbylých pět dní běžného roku bylo doplňkovými dny (*jours complémentaires*) a přestupný den přestupného roku se nazýval Dnem revoluce (*jour de la révolution*). Všechny tyto dny se měly slavit jako svátky. Pro 12 měsíců byla vytvořena nová jména, odvozená od zvláštností jednotlivých ročních dob. Namísto sedmidenního týdne nastoupily tři měsíční dekády a jména jednotlivých

dní se vytvořila od příslušných řadových číslovek (*primidi*, *duodi*, *triadi* ... *décadi*). *Décadi* se měl slavit jako den pracovního klidu. Revoluce šla až tak daleko, že bylo zrušeno dokonce i tradiční rozdělení hodin. Od půlnoci do půlnoci měl mít den 10 hodin, které se dále dělily zase na deset dílů. Nový kalendář byl nařízen zákony z 5. října a 24. listopadu roku 1793, ovšem se zpětnou platností již od 22. září 1792. Nebyla to však první změna. Již předtím se letopočet počítal podle let svobody počínaje pádem Bastily 14. července 1789, takže 1. lednem 1792 začínal 4. rok svobody. Změna však neměla dlouhého trvání. Již 8. dubna 1802 byl revoluční kalendář částečně zrušen opětovným znovuzavedením starého rozdělení týdne a s účinností od 1. ledna 1806 jej Napoleonův edikt znovu nahradil gregoriánským kalendářem. Většina Francouzů si oddechla. Od té doby se žádný pokus o nápravu neprosadil, celá problematika nového a hlavně funkčního kalendáře zůstává i nadále otevřena.

Řada států, zemí a národů se řídí tímto gregoriánským kalendářem, východní křesťané používají nadále kalendář nereformovaný. Další státy a národy pak vycházejí opět ze svých tradic a zvyklostí, takže lze říci, že světový kalendář je značně rozkolísaný. Jestliže tedy křesťané míří do třetího tisíciletí, mají toto Židé dávno za sebou a další národy, například islámské, mají toto datum ještě daleko před sebou.

Svátky v kalendáři

Náš kalendář je doslova přeplněn jmény světců, kteří ten či onen den slaví většinou výročí své smrti. Vedle těchto jmen nacházíme v kalendáři i celou řadu svátků a významných období i dnů. To, proč je například 28. září právě Václava, vychází z tradice, stejně tak jako skutečnost, že určitého dne začínají Velikonoce či advent. Příčiny musíme hledat daleko v minulosti lidstva, přičemž pro křesťanský kalendář hraje zvláštní roli kalendář židovský.

Rané křesťanství

Počátky křesťanství jsou spojeny s působením Ježíše z Nazaretu. Během staletí se toto původně jednotné náboženství rozdělilo do několika základních proudů a mnoha sekt a hnutí. Nejrozšířenějšími na světě jsou katolicismus, pravoslaví, protestantismus, anglikánská církev a další protestantská společenství. Křesťanství povstalo z judaismu a sám Ježíš byl svým původem Žid. Byl zakladatelem hnutí, které se od mnohých jiných zásadně odlišovalo. Ježíš se dovolával svého božského poslání. Na rozdíl od jiných kazatelů a proroků se neodvolával na tradiční výklad židovského *Písma*, ale předkládal jménem Boha (Otce) výklady nové. Jeho autorita byla v Pales-

tině obrovská. Lidé za ním šli nejenom pro jeho kázání, ale také kvůli neobyčejné vnitřní síle, kterou dokázal uzdravovat, ba i křísit ze smrti. Učil své posluchače, aby nalezli v *Zákoně* především hluboké Boží dílo. Za nejvyšší zákon veškerého bytí považoval hlubokou lásku k Bohu a všem lidem bez rozdílu. Jestliže u mnoha lidí vzbudil ohromné nadšení a naděje, u jiných naopak vyvolal svou činností zklamání, protože nesdílel jejich politické cíle. Především náboženští představitelé jej neuznávali jako Božího posla a po dvou letech jeho aktivního kazatelského působení mezi lidmi jej před Velikonocemi roku 30 vydali Římanům, kteří jej ukřižovali. Jeho věrní posluchači a žáci však věřili v jeho zmrtvýchvstání, které hlásal. Když třetího dne po Ježíšově smrti nalezli jeho hrob prázdný, uvěřili, že byl skutečně oním toužebně očekávaným Mesiášem a Vykupitelem židovského národa – skutečným Synem Boha (Otce).

První křesťanská obec vznikla v Jeruzalémě. Ke Kristovým učedníkům (bylo jich dvanáct) se postupně přidávali další Židé, kteří uvěřili v Ježíšovo vzkříšení. Velekněží i další náboženští představitelé však začali první křesťany pronásledovat, a ti se tedy rozptýlili po celé Římské říši. Vznikaly tak další církevní obce. Obrovský význam pro křesťanství měl apoštol Pavel, který prosadil myšlenku, že křesťanství není určeno jenom pro Židy, ale pro všechny národy. Založil své názory na učení a díle Kristově. Prohlašoval, že Ježíš přišel na svět, aby člověka zbavil údělu hříšníka a nabídl Bohu dokonalou oběť – smrt na kříži. Svým zmrtvýchvstáním otevřel nový život všem, kteří budou ochotni jej následovat. Spása se vztahuje na celé lidstvo. Díky Pavlovu působení se křesťanství záhy rozšířilo po celém impériu a neustále se rozvíjelo. První církevní učitelé rozvíjeli Kristovy myšlenky a jejich žáci je předávali dalším generacím.

Ježíš rozšiřoval své názory pouze ústně, nezanechal žádný písemný text. Křesťané se ocitli před složitou otázkou: jak mají chápat židovský *Zákon*? Uznávali totiž *Knihy Mojžíšovy*, *Proroky* i další posvátné knihy. V té době však vzniká definitivní podoba židovských biblických knih – *Starý zákon*. Křesťané jej přijali, avšak vnímají ho v jiném kontextu než Židé. Hledají v něm zvěst o Ježíšově díle a duchu. Brzy po vzniku *Starého zákona* vytvořili křesťané svůj *Nový zákon*. Vznikal po celou druhou polovinu 1. století až do roku 100 nebo 150. Tvoří jej:

a) Evangelia („dobrá zpráva“), jsou sepsána podle vzpomínek prvních svědků Ježíšova učení a byla určena církevním obcím. Jsou celkem čtyři. *Evangelium podle Marka* je spisem nejstarším a nejkonkrétnějším. *Evangelia podle Matouše a Lukáše* byla napsána pro potřeby věřících, kteří přistoupili ke křesťanství z židovství nebo z pohanského prostředí Římské říše. Nejmladší je *Evangelium podle Jana*. Obsahuje hluboké mystické úvahy a je ze všech čtyř evangelií nejpropracovanější.

b) Skutky apoštolů mají poslání v tom, že zdůrazňují otevřenost křesťanství celému světu a lidstvu.

c) Epištoly jsou dopisy zaslané představiteli církevních obcí jejich křesťanským komunitám. Jejich hlavním cílem bylo upevnit víru v Krista, uchránit věřící před různými omyly a pomáhat řešit problémy každodenního křesťanského života. Není divu, že nejvíce jich napsal apoštol Pavel.

d) Apokalypsa čili Zjevení Janovo je spis připisovaný apoštolu Janovi. Dílo, které je vykládáno různými způsoby, líčí boj církve s mocnostmi zla a všem, kteří uvěří, ohlašuje konečné nastolení Božího království.

Až do roku 1054 bylo křesťanství formálně jednotné. Tohoto roku však došlo k naplnění dlouhotrvajícího procesu a vznikly dva proudy – nastalo *schizma* (rozkol). Podnět k tomu dalo prohlášení římského biskupa o jeho primátu mezi všemi ostatními a právní moci nad všemi ostatními místními církvemi. Většina východních církví se proti tomuto rozhodnutí postavila. Od té doby se křesťané západní Evropy podřizují rozhodnutí římského biskupa (papeže) a nesou název římští katolíci. Ostatní církve (východní) si ponechali název ortodoxní nebo pravoslavné.

Obě sesterské církve Východu i Západu mají bohatě rozvinutou liturgii a maximálně všude využily místních předkřesťanských náboženství a zvyklostí.

Křesťanské svátky

První křesťané kvůli své sounáležitosti s židovským národem a jeho náboženstvím dodržovali samozřejmě i židovské svátky. Velice rychle však nad všechny svátky židovské víry začal vyčnívat vykupitelský čin Ježíše Krista, až se sám stal hlavním svátkem a první slavností křesťanů. Ústředním tématem křesťanského kalendáře je tedy zcela logicky Kristus a akt jeho vzkříšení. Toto křesťanské velikonoční tajemství se slavilo nejdříve v neděli jako týdenní *pascha*, a teprve potom se k tomu přidal (nejpozději na přelomu prvního a druhého století) svátek Velikonoc jako výroční pascha. Historický vývoj přinesl další rozvinutí základního tématu vykoupení. Kristova událost (Kristův život) v něm byla rozvedena od vtělení k vyvýšení a druhému příchodu Páně. Místo v křesťanském kalendáři svátků nalezla také životní zastavení jeho Matky a památky mučedníků a svatých, v jejichž životě a smrti se projevilo následování Páně a zjevila se mocná vítězná síla jeho paschy.

Zvláštní skupinu křesťanských svátků tvoří od středověku takzvané ideové svátky. Ty nestavějí do popředí určité události spásy, nýbrž činí předmětem svátku pravdy víry, speciální aspekty křesťanského učení a zbožnosti nebo i některé čestné tituly Pána, jeho Matky nebo nějakého svatého. Nazývají se také devočními svátky či svátky zbožnosti, mluvívá se také o svátcích dogmatických (věroučných), tematických a v protikladu k dynamickým svátkům, jejichž tématem jsou vykupitelské činy Kristovy, o svátcích statických. Mezi ideové svátky patří zejména slavnost Nejsvětější Trojice, slavnost Těla a Krve Páně, slavnost Nejsvětějšího Srdce Ježíšova

a slavnost Ježíše Krista Krále, dále svátky Nejdražší Krve Ježíšovy, Nejsvětějšího Jména Ježíš a svaté Rodiny, patří sem také četné svátky mariánské. Takové svátky lze snadno, ba až neúměrně rozmnožovat, jak se to v novější době stávalo. Reforma liturgického roku se u jmenovaných skupin svátků již odhodlala k jistým omezením, když z kalendáře vyřadila např. svátek Nejdražší Krve Ježíšovy (1. července) či svátek Mateřství Panny Marie (11. října).

Liturgický rok

V průběhu církevního roku si křesťané připomínají různé události dějin spásy. Část liturgických slavností, svátků a památek je spjata s konkrétními daty v kalendáři, jiné se mění a závisejí na datu velikonoční neděle. Se slavnostmi jsou spojeny liturgické doby. Rok liturgický začíná v římskokatolickém ritu adventem (v pravoslaví 1. září), pokračuje dobou Vánoc od svátku Narození Páně (25. prosince) do neděle Křtu Páně (neděle po 6. lednu, tedy po svátku Zjevení Páně, jímž se připomíná příchod tří mudrců – lidově králů – do Betléma). Následují první týdny liturgického mezidobí, v nichž se 2. února slaví svátek Uvedení Páně do chrámu (Hromnice). Přípravou na Velikonoce je čtyřicetidenní postní doba od Popeleční středy do velikonoční neděle. Velikonocům předchází pašijový týden, začínající Květnou nedělí a končící slavností Zmrtvýchvstání Páně (velikonoční neděle); tou začíná velikonoční období, jež trvá padesát dnů (čtyřicátý den po velikonoční neděli se slaví svátek Nanebevstoupení Páně) a končí svatodušními svátky (Seslání Ducha svatého, letnice). Pak pokračuje liturgické mezidobí, po němž nastupuje další advent.

Jak již bylo řečeno, považují dnes křesťané za začátek liturgického roku 1. adventní neděli. Tak tomu ovšem nebylo vždy. Dokonce ani začátek občanského roku nebýval v křesťanských zemích ve středověku jednotný. Juliánský kalendář Gaia Iulia Caesara (od roku 45 před Kristem) přeložil už starý římský Nový rok z 1. března na 1. leden. Jakkoli se tento kalendář všude na Západě prosadil a udržel, přesto občas existovaly odchylné začátky roku. Tak 1. březen se až do 8. století slavil jako začátek roku ve Franské říši, v Benátkách dokonce až do roku 1797. Velikonocemi začínal rok až do 15. století především ve Francii, Vánocemi (až do 16. století) ve Skandinávii a Německu, 25. březen (svátek Zvěstování Páně jako vlastní den Kristova vtělení) byl začátkem roku především v Itálii, ale i v trevírské církevní provincii, 1. září od 7. století v Byzantské říši a v oblastech jejího vlivu.

Zprvu žádný pojem nějakého liturgického či církevního roku u křesťanů neexistoval. Když se však od přelomu 10./11. století stále častěji zařazovaly na začátek liturgických knih texty 1. adventní neděle, vznikl postupně názor, že roční cyklus církevních svátků začíná 1. adventní nedělí. V lidových výkladech však existuje i dnes tendence chápat liturgický rok jako ja-

kési kopírování Ježíšova života. Vychází to docela dobře od očekávání jeho narození přes vtělení, veřejnou činnost, utrpení a zmrtvýchvstání až k seslání Ducha a Ježíšovu druhému příchodu. Že to do detailů tak úplně nevychází, je patrné až při podrobnějším zkoumání. A zakořeněný názor se velice těžko vyvrací.

Liturgický rok tedy není duchovní kopií Ježíšova života, zakomponovanou do ročního koloběhu. Jeho základ vychází z velikonočního tajemství, které je pramenem a středem liturgického roku. Už v apoštolské době prochází celým rokem jako týdenní pascha, slavená každou neděli. Brzo pak následuje i roční pascha, jež se postupně vyvíjí ve velikonoční sváteční okruh s přípravnou dobou a svátečním dozvukem. Podle *Všeobecných ustanovení o liturgickém roku a o kalendáři* začíná Popeleční středou a končí svatodušní nedělí, takže celkově trvá 13,5 týdne. Podobně se ve sváteční okruh s přípravou a svátečním dozvukem vyvinula i výroční oslava na památku Kristova narození (od 1. adventní neděle do neděle po Zjevení Páně, tj. do svátku Křtu Páně). Oba tyto sváteční okruhy jsou nosnými pilíři liturgického roku. Týdny ležící mezi nimi, tj. 33, resp. 34 týdny, se nazývají „liturgickým mezidobím“, kdy se *„Kristovo tajemství oslavuje spíše v celé jeho plnosti“* (*Všeobecná ustanovení o liturgickém roku a o kalendáři*, s. 43). Mezidobí začíná pondělím po svátku Křtu Páně a končí (přirozeně s přerušením velikonočním okruhem) sobotou před 1. adventní nedělí. Celek obou svátečních okruhů, liturgického mezidobí a ostatních slavností a svátků věnovaných tajemství našeho vykoupení se též označuje jako *temporál* či *Proprium de tempore* (lat. *tempus* znamená „čas“). Oficiální německý překlad užívá označení *Herrenjahr*, tj. „rok Páně“. Temporál si má vždycky uchovat svou celistvost a má mít *„patřičnou přednost před vlastními svátky“*.

ADVENT

Jméno tohoto období pochází z lat. *adventus* a znamená „příchod“. Jedná se o dobu příchodu či narození Ježíše Krista, který je chápán jako Vykupitel-Mesiáš. V některých církvích západního křesťanství je to čtyřtýdenní přípravné období před vánočními svátky, které je ve znamení pokání a očekávání. Vrcholem jsou Vánoce, výroční křesťanské svátky na památku narození Ježíše Krista. Nahradily vlastně předkřesťanský svátek zimního slunovratu. Dne 25. prosince je slavnost Narození Páně (Boží hod vánoční), jíž předchází Štědrý den. K Vánocům patří též svátek sv. Štěpána (26. prosince), neděle Boží Rodiny, slavnost Mláďátek (28. prosince, vzpomínka na děti povražděné Héródem), slavnost Panny Marie Matky Páně (1. ledna, Nový rok), slavnost Zjevení Páně (6. ledna) s připomínkou příchodu mudrců od východu („Tří králů“) do Betléma; následuje neděle Křtu Páně, kterou Vánoce končí.

Slavení Vánoc bylo vždy spojeno s množstvím nenáboženských zvyků magické povahy (např. obdarovávání, věštění, zajišťování příští úrody, koledního obchůzky, zdobení stromku). Z původně výhradně náboženských svátků se staly Vánoce hlavním rodinným svátkem ve většině křesťanského světa.

MASOPUST

Tento třídenní svátek byl mezi lidmi vždy velice oblíben. Masopust se slavil ve dny předcházející Popeleční středě, jíž začínal smutný a vážný čtyřicetidenní půst, končící až o Velikonocích. A protože se datum oslav Velikonoc stále měnilo, byl pohyblivým svátkem i masopust. Podle toho, kdy jsou Velikonoce, může masopustní neděle připadnout na dny od 1. února až do 7. března, stejně tak se Popeleční středa slaví od 4. února do 10. března.

Přípravou na masopust býval čtvrtek před masopustní nedělí, tzv. Tučný čtvrtek. Jménu odpovídala i krmě tohoto dne podávaná. Na mnoha selských gruntech tomuto dni předcházela zabijačka. Tradičním jídlem byla samozřejmě vepřová pečeně s knedlíkem a zelím a k tomu džbán dobrého piva. Hlavní masopustní zábava začínala o masopustní neděli. Také toho dne byl oběd bohatý, ale hlavně se všichni strojili do hospody k muzice. Pivo teklo proudem a tanec se mnohdy protáhl až do rána.

Zábava pokračovala i o masopustním pondělí. V mnoha vsích se toho dne konal „mužovský bál“, kam neměla svobodná chasa přístup. Tancovali zde jen ženatí muži a vdané ženy. Tanec to býval velice bujarý a nevázaný. Všeobecně se totiž věřilo, že jak vysoko bude selka při tanci vyskakovat, tak vysoké bude mít toho roku klasy obilí či lnu. Vyvrcholením veškeré masopustní zábavy bylo úterý. Toho dne vyrazily na náves průvody maškar a v mnoha městech hráli kantoři se svými žáky divadlo. Tyto kratochvíle neměly obvykle závazná pravidla, záleželo většinou na vtipu a pohotovosti zúčastněných. O masopustních rejích z Čech i Moravy máme písemné zprávy již ze 13. století, ale tyto slavnosti jsou rozhodně staršího data. Mnozí badatelé spojují rej masopustních masek s tradicí předkřesťanských pohanských obřadů. Je známo, že i čeští králové v tuto dobu strojili hostiny, kam zvali nejen šlechtu, ale později i zástupce měšťanů.

DOBA POSTNÍ

Každá legrace jednou skončí. Bylo tomu tak i v případě nevázaného masopustu. Po něm totiž přicházela Popeleční středa, lidově také řečeno Škaredá, Černá, Bláznivá středa nebo Adamův den. Touto středou začínalo již od 7. století přísně sledované, ale i dodržované čtyřicetidenní období půstu. Lidé se po prohýřených nocích a dnech sešli v kostele na tiché meditační mši. Všude vládlo ticho a pokora. Mnozí věřící se přizpůsobovali postu i ob-

lečením. Ženy odkládaly pestré šaty a nahradily je tmavým a prostým oděvem. Toto postní období trvalo od Popeleční středy do Božího hodu velikonočního. Celé toto dlouhé období bylo dále děleno na šest postních nedělí. Podle toho, na který den připadaly Velikonoce, mohla být první postní neděle ve dnech od 8. února do 14. března, šestá od 15. března do 18. dubna.

1. neděle postní *(Invocabit)*;

řečená i Černá neděle (podle oblečení lidí) nebo pučálka (podle jídla – hrách namočený ve vodě a později usmažený).

2. neděle postní *(Reminiscere)*;

zvaná v lidové řeči Pražná (podle postního jídla pražma – jídlo vzniklé pražením nedozrálého obilí).

3. neděle postní *(Oculi)*;

byla u nás zvána Kýchavnou (podle pověry, že kolikrát kdo tuto neděli kýchne, tolik roků bude ještě živ).

4. neděle postní *(Laetare)*;

byla výjimkou v přísném čtyřicetidenním postu. O této neděli byla povolena jakási úleva a uvolnění v postní kázni.

5. neděle postní *(Judica)*;

opět nastolila tvrdý půst. U nás byla zvána nedělí Smrtelnou či Smrtnou a někdy i Černou. V kostelech se na oltářích zahalovaly kříže. Je to tradiční zvyk, sahající až do počátků křesťanstva. Ve 3. a 4. století totiž neměly kříže tu podobu, jakou mají dnes. Ještě zde nebyla postava umírajícího Krista, ale zkřížená dřeva byla zdobena filigránem, drahými kameny, kamejemi či podobnými skvosty. Aby tato honosná výzdoba nerušila vážnost postní doby, zakrýval kněz celý kříž. Odtud zřejmě toto pravidlo pochází, ale udržuje se i dnes. Ke Smrtelné neděli se především ve slovanském světě vztahuje zvyk vynášení smrtky, jež však nikdy nemělo s křesťanskou liturgií žádnou spojitost. Původ této tradice je třeba hledat již v pohanských dobách, kdy byl nejspíše spojen s koncem zimy a počátkem jara. Vynášení smrti mělo různé podoby. Zatímco původně šlo o magický obřad, během staletí se přesunoval do polohy zábavy bez nějakého hlubšího prožitku a dnes je dodržován již pouze místně.

6. neděle postní *(Palmarum);*

zvaná též neděle Květná je dnem, v němž se připomíná památka Kristova slavného vjezdu do Jeruzaléma. S tím se v řadě zemí, především v Německu a Rakousku, ale místy i u nás pojilo procesí, v němž se na památku této události táhl dřevěný osel na kolečkách, na němž seděla figura Krista, nebo dokonce přestrojený člověk. Gotické vyřezávané dřevěné figury osla se sedícím Kristem se v Německu dochovaly již ze 13. a 14. století, i když zvyk je zřejmě ještě staršího data. Květná se tato neděle jmenuje proto, že připomíná květy či lépe řečeno palmové ratolesti, kterými lidé vítali přijíždějícího Krista. U nás roli palem převzaly větvičky jívy, kterým se říká lidově kočičky. Lidé v tento den na sebe oblékali nejlepší či nové šaty a připra-

vovali se i duševně na slavný svátek Vzkříšení. Této události však předcházel ještě pašijový týden. Pašijový týden, jenž počíná Květnou nedělí a trvá až do Vzkříšení Páně, má jméno po pašijích. Církevní název zní svatý nebo veliký týden, latinsky *hebdomas sancta* nebo *hebdomas magna*.

VELIKONOCE

Velikonoce jsou nejvýznamnějším svátkem křesťanského světa. Jsou to svátky spojené s památkou umučení a vzkříšení Krista; jak již bylo řečeno, ovlivňovaly řadu od nich odvozených svátků. Oslavy Velikonoc nejsou však původně svátkem křesťanským. Mají velice starou tradici, navazovaly pravděpodobně na židovský svátek *Pesach* (odtud latinské označení *pascha*), jenž byl památkou vysvobození Židů z egyptského zajetí. Pesach připadal na den prvního jarního úplňku (podle židovského kalendáře 14. *nisan*). Velikonoce jsou pozůstatkem roku řízeného současně sluncem (slunovrat) a měsícem (úplněk), který je pohyblivý, což působí rušivě v pravidelném běhu juliánského a gregoriánského kalendáře.

S datem určení křesťanských Velikonoc byly od počátku veliké problémy. Byla zde samozřejmě snaha oddělit Velikonoce od židovského svátku Pesach, a aby toho ještě nebylo málo, propukaly spory o příslušné datum mezi dvěma tehdejšími křesťanskými centry – Alexandrií a Římem. Alexandrijský způsob výpočtu data Velikonoc byl nakonec v 6. století přijat obecně. V čem spočívá? Vychází ze zásady slavit Velikonoce po jarní rovnodennosti (21. březen), v neděli po prvním jarním úplňku. Takto stanovená neděle velikonoční může být v rozmezí od 22. března do 25. dubna. K určení přesného data v příslušném roce sloužily již od 5. století přesné tabulky pro určování Velikonoc. V průběhu staletí doznaly samozřejmě mnohých změn a úprav.

Postní čtyřicetidenní období končí takzvanou Škaredou středou, jinak též zvanou „Sazometnou“, protože se toho dne vymetaly komíny. Škaredá prý pochází od toho, že se Jidáš škaredil na Krista; proto se podle lidové víry nesmí nikdo toho dne mračit, jinak by se škaredil po všechny středy v roce.

Období od konce půstu do Božího hodu velikonočního označuje liturgie jako „velikonoční třídenní“. V křesťanských počátcích se od 2. století k němu počítal Velký pátek, Bílá sobota a Neděle Zmrtvýchvstání jako vyjádření jednoty smrti a vzkříšení. Ve středověku se prosadilo více mystické pojetí, kde byl zvlášť zvýrazněn okamžik umučení, a proto byl přidán ještě Zelený čtvrtek. Velikonoční neděle byla z tohoto celku naopak vyčleněna. Po 2. vatikánském koncilu velikonoční třídenní začíná večerní mší na Zelený čtvrtek a končí nešporami o Neděli Zmrtvýchvstání.

Zelený čtvrtek

Název Zelený čtvrtek je odvozen snad od zeleného mešního roucha, jež se toho dne užívalo a i dnes užívá. Toho dne se také jedla zelená strava (špe-

nát, různé druhy zelí), aby byl člověk celý rok zdráv. V kostele zazní naposledy zvony „odlétající do Říma“. Pak umlknou až do Bílé soboty. Mnohde existovala pověra, že když naposledy zvoní na Zelený čtvrtek zvon, má člověk cinkat penězi, aby se ho držely. Hlas zvonů nahrazují o Velikonocích nejrůznější klapačky a řehtačky. Při mši na Zelený čtvrtek umýval biskup a řeholní představení nohy 12 starcům nebo řeholním bratřím, po obřadu je pohostili a obdarovali. Tento liturgický úkon je symbolicky spojen s Poslední večeří Páně, kdy Kristus stejně tak učinil svým učedníkům.

Velký pátek

Tento den je prodchnut velikým smutkem. Nekoná se mše a bohoslužba je složena jen ze čtení textů a zpěvu. Důležitou součástí pobožnosti je odhalení a uctění svatého Kříže. Původní prostý a střídmý ráz liturgických oslav pozměnili zejména jezuité, kteří se zasadili o zavedení „Božího hrobu“; zatímco původně v něm byl jen kříž, umístili tam monstranci zakrytou rouškou, kolem ní květy a mnoho svící, do dutiny pod oltářem položili sochu představující mrtvého Krista. Takováto úprava „Božího hrobu“ byla u nás poprvé provedena v 80. letech 16. století v Praze (předtím vůbec poprvé roku 1577 v Bavorsku). V 17. a 18. století se zvyk rozšířil obecně. V barokní době vypjaté exaltovanosti a mystické symboliky se k poctě zemřelého Krista skládaly kantáty, jezuité zaváděli divadelní pašijové hry. V některých oblastech se staly pašijové hry velikou a na pohled nesmírně atraktivní podívanou. V Hořicích na Šumavě se až do l. světové války hrály německy, dívat se přicházeli lidé z blízkého i vzdáleného okolí.

S Velkým pátkem byla spojena víra v magickou sílu země a zázraky, které se toho dne dějí. Podle lidové víry se země otevírala, aby odhalila na krátkou dobu ukryté poklady. Proto bylo večer o Velkém pátku vidět v lesích, u zřícenin hradů a na dalších opuštěných místech hledače pokladů.

Bílá sobota

Tento den se slaví jako připomínka Kristova vzkříšení. Před *vigilií* se před chrámem posvětil oheň, od kterého se zapálil *paškál* (velikonoční svíce) a jím se světlo přeneslo do kostela. Svěcení ohně se postupně stalo slavnostním obřadem a římský císař Konstantin Veliký dokonce počátkem 4. století nařídil, že má být celé město osvětleno ohni. V českém prostředí se na Bílou sobotu světil oheň před vchodem do kostela. V mnoha vsích byl zvyk, že se doma uhasila všechna ohniště. Před kostelem vložila každá hospodyně na hraničku vlastní polínko, a když kněz oheň posvětil, vzala žhavý oharek domů a zažehnula jím oheň nový. Z ohořelých dřev se zhotovovaly křížky, které věřící nosili na pole, aby dobře rodilo; popelem z posvěceného ohně se velice často sypaly louky, aby bylo úrodě požehnáno. Někde bylo zvykem dávat vystydlé uhlíky za trám domu na ochranu před požárem.

Vzkříšení je původem slavnost mimoliturgická, oblíbená v celé střední

Evropě. Z „Božího hrobu“ v kostele se vyzvedla monstrance s Nejsvětější Svátostí a také Kristova socha nebo obraz, které se v průvodu nesly obcí. Během následujícího obřadu byl přinesen nový oheň do chrámu (*lumen Christi*), kněz žehná paškálu, čte 12 proroctví ze *Starého zákona*, světí křestní vody a při mši svaté se opět rozezvučí kostelní zvony a ozve se radostný zpěv.

Boží hod velikonoční

Tohoto dne se provádělo okázalé svěcení velikonočních pokrmů – beránka, mazance, ale také vajec, chleba a vína. Toto svěcení mělo kromě symbolického významu i praktický podtext. Po období dlouhého půstu by mohl náhlý přechod k tučné stravě přivodit lidem velké střevní obtíže. Proto se světily určité pokrmy, které měly tělo na návrat k běžné stravě pozvolna připravovat.

Pondělí velikonoční

Z hlediska zvyků českého lidu bylo nejvýznamnějším dnem velikonočního cyklu Pondělí velikonoční, i když se k němu žádné významné liturgické úkony neváží. Toho dne se totiž odbývala pomlázka, velikonoční hodování či mrskút nebo mrskaný pondělek. Zvyk sám je zřejmě velice starého původu, stejně jako zdobení vajíček – kraslic. Původně šlo asi o magický obřad, jehož se účastnili jenom dospělí, teprve časem se posunul do polohy zábavy. Dům od domu chodívali mládenci za děvčaty (později hlavně děti) s pomlázkami z vrbového proutí, které byly zdobeny stuhami. Jimi šlehali dívky i ženy v domě, vinšovali a dostávali malovaná vajíčka. Toto základní schéma velikonoční pomlázky mělo řadu místních variant. Mnohde bylo zvykem, že v úterý chodila na oplátku s pomlázkou děvčata, někde místo ní polévala chlapce vodou, aby byli svěží. V mnoha vsích bylo prastarým obyčejem číhat na děvčata v pondělí zrána a vyšlehat je, aby byla celý rok zdravá, veselá a hlavně pilná. O stáří velikonoční pomlázky a její po staletí nezměněné podobě svědčí vzpomínky pražského kazatele Konráda Waldhausera, žijícího ve 14. století. Dosvědčuje, že se manželé a milenci v Pondělí a Úterý velikonoční šlehají metlami, tepají i rukou. Ospalé i lenivé prý časně z rána házejí do vody nebo alespoň polévají.

SVATODUŠNÍ SVÁTKY

Svatodušní svátky se slaví 50 dnů po Velikonocích. Mezi Velikonocemi a Božím hodem svatodušním bylo šest nedělí:

1) *Průvodní – Quasimodogeniti*, 2) *Misericordi*, 3) *Jubilate*, 4) *Cantate*, 5) *Křížová – Rogate*, 6) *Exaudi*.

Boží hod svatodušní, zvaný také svátek Seslání Ducha svatého (na památku ohnivých jazyků, v jejichž podobě sestoupil sv. Duch na apoštoly),

může připadnout na dny od 10. května do 13. června. Pro srovnání se ve *Starém zákoně* padesátý den po Velikonocích připomínal jako den, kdy Mojžíš na hoře Sinaj obdržel *Desatero*. Seslání Ducha svatého (*Pentacostes*) slavila starokřesťanská církev záhy, ale prvá ověřená zpráva pochází až ze 3. století. Brzy se objevila snaha připodobnit tento svátek Velikonocím. Proto dostal již ve 4. století *vigilii* s *oktávou* a připojil se další den, svatodušní pondělí. Po Velikonocích se svatodušní svátky staly v západní církvi druhým svátkem, v němž bylo možno světit křestní vodu a udělovat svatý křest.

V lidovém prostředí se tyto svátky označovaly jako letnice; také se jim říkalo *rozálie*, neboť o svatodušní neděli byly všechny oltáře bohatě zdobeny květy, především růžemi. Letnice navazovaly na tradici předkřesťanských svátků. Již český kronikář Kosmas psal k roku 1092 o knížeti Břetislavovi II., že vyháněl ze země čarodějníky, věštce a hadače pohanské. Kromě církevních oslav doprovázely letnice od středověku bujaré oslavy, hostiny, tanec a zpěv, proti kterým marně horlili mnozí mravokárci. Většina lidí se však chovala počestně. Pravidelně se v sobotu před svátkem celé stavení čistě uklidilo, vyzdobilo zelenými ratolestmi a květy. Na mnoha místech se konaly obchůzky mezí a hraničních kamenů patřících k obci. Ty se kontrolovaly, opravovaly a řešily se také vzniklé sousedské spory. Otcové na tyto pochůzky brali své syny, budoucí hospodáře, kterým nad hraničními kameny uštědřovali výprask, protože jenom tak prý bylo zaručeno, že si budou přesně pamatovat, kde hranice jejich luk a polí leží.

Zatímco neděle měla ráz především oslav církevních, v pondělí dominovaly rozmanité lidové obyčeje. Mnohé z nich měly starobylou tradici. Velice rozšířeným obyčejem, známým i z jiných evropských zemí, byl zvyk mládeže strojit se za krále a královnu a za doprovodu družiny vyjednávat královskou svatbu, případně hledat pro krále vhodnou nevěstu. Slavné jízdy králů se dodnes uchovaly na Slovácku.

Kalendář svátků svatých – sanktorál

Kalendář svátků svatých se označuje jako *sanktorál* (z lat. *sancti*, „svatí“) a dělí se na římský všeobecný kalendář a vlastní kalendáře (*proprii*), které jsou také potvrzeny Římem. Jedná se o kalendáře regionální, diecézní a řádové.

Liturgický rok se při pohledu na vzájemný vztah svých podstatných částí někdy srovnával se stavbou katedrály: velikonoční okruh jako by tvořil hlavní loď a vánoční okruh představuje atrium, zatímco svátky sanktorálu mají funkci obvodového věnce kaplí. Při tomto srovnání se však nesmí přehlížet, že při všech liturgických slavnostech si připomínají křesťané především velikonoční Kristovo tajemství. Přesto hraje sanktorál v kalendáři

svou nezastupitelnou roli. Velkým problémem však je, že kalendář obsahuje stovky jmen světců, je však limitován délkou jednoho roku. V posledních letech začali tvůrci sanktorálu vycházet ze zásady, že by současní křesťané měli svůj kult svatých založit na historické pravdě. Tím jsou svatí rozlišeni do několika skupin.

Svatí, u kterých existují velké historické obtíže při dokazování skutečnosti jejich života i reálného kultu, nebyli proto do nového kalendáře zahrnuti. Jediná výjimka byla učiněna u svaté Cecílie, o níž je historicky jisté pouze to, že ke konci 5. století existoval jeden římský titulární kostel jejího jména a že se kolem poloviny 6. století slavil 22. listopadu její svátek. Bohužel u velké skupiny starořímských mučedníků známe většinou jen jméno a ještě místo a den úmrtí. Postupovalo se proto střední cestou: *„Mimo slavnost apoštolů sv. Petra a Pavla (29. června) a mimo svátek svatého Vavřince (10. srpna) byli do kalendáře pojati ve formě závazné památky ještě následující svatí: Anežka (21. ledna), Justin (1. června), Kornelius spolu s Cypriánem (16. září) a Ignác z Antiochie (17. října).“* Ostatním byla přidělena nezávazná památka. Dále byla vyhrazena nová památka prvním římským mučedníkům za císaře Nerona (30. června).

Historie uctívání svatých a římský kalendář

Počátek vlastního kultu svatých můžeme datovat do poloviny 2. století. Uctíváni byli nejprve ti křesťané, kteří se obětí vlastního života stali ve zcela jedinečném smyslu Kristovými svědky. Za prvního mučedníka, kterému jeho obec prokazovala kultickou úctu, lze považovat biskupa Polykarpa ze Smyrny († okolo roku 155). Zatímco v počátečním stadiu se kult mučedníka omezoval na obec nebo místo, které se mohlo prokázat hrobem, resp. tělesnými pozůstatky příslušného mučedníka, byli později někteří mučedníci přijímáni i do kalendářů jiných obcí. Chybějící hrob byl později nahrazován relikviemi a ještě později i obrazy. V kultu byli velmi brzy mučedníkům postaveni naroveň apoštolové jako úřední svědkové, kteří byli ustanoveni samým Kristem. Zvláštní úcty se rovněž dostalo vyznavačům (*confessores*), kteří byli pro víru sice pronásledováni, nemuseli však vytrpět smrt, i když prošli mučením, vězněním nebo vyhnanstvím. S koncem velkých pronásledování křesťanů byli pozvolna jako mučedníci uctíváni i známí biskupové, jako byl na Východě Řehoř Divotvůrce (Thaumaturgos) a na Západě Martin Tourský. Postupně se mezi svaté dostali i asketové a panny vyznačující se mimořádně zbožným životem a vírou v Krista, neboť celý jejich život byl považován za určitý druh nekrvavého mučednictví.

Kult těchto svatých, nad jejichž hroby se již velmi brzy zřizovaly oltáře, kaple nebo i baziliky, stvrzovaly jejich životopisy a slavila eucharistie. Po-

dobně jako u pozdně židovského uctívání svatých důvěřovali i křesťané přímluvě svých mučedníků a světců u Božího trůnu.

Aby nedocházelo k tomu, že se kult svatých bude nekontrolovatelně rozšiřovat na stále další osoby, vyvinul se církevní proces svatořečení (*kanonizace*). Výchozím bodem bylo svatořečení biskupa Ulricha z Augsburgu († 973), provedené papežem Janem XV. na římské synodě roku 993. Po stále vzrůstajícím počtu návrhů byly podmínky několikrát zostřeny, přičemž se především požadovalo heroické následování Krista a důkaz zázraků v důsledku vzývání světce. Dnešní pravidla, která lze nalézt v církevním zákoníku, pocházejí v podstatě od Benedikta XIV.

Již v 15. století četní teologové a biskupové pozdvihli varovně svůj hlas a požadovali snížení počtu svátků svatých. Ve stejném směru se snažily nápravy dosáhnout provinciální a diecézní synody před tridentským koncilem i během něho (1545–63), ovšem bez rozhodnějšího úspěchu. Nedošlo ani k reformě kalendáře, ani k reformě liturgie. Konciloví otcové proto přenesli na svém posledním zasedání 4. prosince 1563 oba tyto úkoly na papeže. V breviáři a v misálu, které vydal Pius V. (1568 a 1570), došlo k podstatnému snížení počtu svátků svatých. Na podkladu starého kalendáře města Říma vznikl první univerzální kalendář. Bylo v něm už „pouze“ 158 svátků svatých při 156 *dnech feriálních* (tj. bez svátků svatých). Podle pravidla platného pro obě knihy se směly zachovat jenom ty zvláštní liturgické formy a spolu s nimi jenom ty partikulámí kalendáře, které mohly prokázat tradici delší než 200 let. Přesto docházelo až do začátku našeho století opět k přetěžování kalendáře svátků. Všeobecný kalendář obsahoval 230 svátků, četné diecézní kalendáře přidávaly navíc přes 100 vlastních svátků (*diecézní proprium*). Tak byl chvályhodný úmysl tridentského koncilu posílit temporál liturgického roku opět zmařen. V roce 1950 stálo dokonce 71 feriálních dnů proti 262 svátkům svatých.

Krátce před začátkem 2. vatikánského koncilu došlo v této oblasti ještě ke dvěma významným reformním krokům: Pius XII. zrušil generálním dekretem o zjednodušení rubrik z 23. března 1955 oktávy četných vlastních svátků, a tak vytvořil poněkud více prostoru pro přetížený temporál. Jan XXIII. schválil roku 1960 pro breviář a misál *Codex rubricarum*.

2. vatikánský koncil již v liturgické konstituci stanovil důležité směrnice k budoucímu uspořádání kalendáře – na jedné straně s ohledem na význam kultu svatých, na druhé straně s ohledem na stav kalendáře svátků svatých, který vyžadoval reformu. Nejvyšším hlediskem je při tom přednost roku Páně (temporálu). Ve snaze toto uskutečnit se koncil dává na cestu, která byla dobře známa již staré církvi, a sice cestu silnější vazby oslavy svatých na místní církve – cestu decentralizace. Římská liturgická rada (*Consilium ad exsequendam Constitutionem de sacra Liturgia* – Rada pro uskutečňování *Konstituce o posvátné liturgii*), kterou ustanovil Pavel VI. svým apoštolským listem *Sacram Liturgiam* ze dne 26. ledna 1964 a kterou po-

věřil prováděním liturgické reformy, proto nestála při reformě kalendáře před lehkou úlohou. Prvním cílem její práce bylo zmenšit počet, resp. snížit kategorii ideových svátků, což se projevilo především u svátků Páně a Panny Marie. Oficiální komentář konstatuje, že v posledních třech staletích bylo do obecného kalendáře přijato šestnáct ideových svátků.

Plodem této práce na novém kalendáři byl *Římský kalendář obnovený podle usnesení 2. vatikánského koncilu a zavedený papežem Pavlem VI.* Byl uveřejněn Kongregací ritů dekretem z 21. března 1969 poté, co jej schválil Pavel VI. apoštolským listem *Motu proprio „Mysterii Paschalis“* ze 14. února 1969. Obsáhlý dokument zahrnuje základní uspořádání liturgického roku a kalendáře, všeobecný římský kalendář s předeslanými odpovídajícími vysvětlivkami, nové litanie ke všem svatým v jejich dvou základních formách a v několika variantách. Obsáhlý komentář k těmto třem částem, který byl vypracován z pověření Rady pro uskutečňování *Konstituce o posvátné liturgii*, tento dokument zakončuje.

Vedle všeobecného římského kalendáře, tvořícího základ liturgického roku, předpokládá dokument rovněž vytváření vlastních kalendářů dílčích církví a řádových společností a stanoví pro to přesná pravidla. Je třeba vyzdvihnout zejména to, že vedle vlastních kalendářů diecézí a řádových společenství mohou existovat i společné kalendáře pro provincie, regiony, národy a ještě větší oblasti. Ty mají být vypracovány ve spolupráci všech zainteresovaných účastníků. Stejná pravidla platí i pro řádové kalendáře. Kalendář platný pro jednu konkrétní farnost tedy sestává z kalendářů všeobecného (tj. římského), regionálního, diecézního a místního.

Regionální kalendáře

Nový římský kalendář počítal v oddílu o vlastních kalendářích dílčích (lokálních) církví a řádových společenství, že může vznikat také společný kalendář pro provincie, kraje, národy nebo nějaké ještě větší územní celky, a *Instrukce Kongregace pro bohoslužbu* z 24. července 1970 zdůvodňovala toto ustanovení tím, že se tak prokáže náležitá úcta národním a regionálním svatým. Na základě těchto dvou římských dokumentů byly v různých oblastech vypracovány jednotlivé regionální kalendáře. Český pro církevní provincii českou a moravskou je zaznamenán pod titulem *Český národní kalendář* jak v českém misálu (1983), tak v breviáři (*Denní modlitbě církve*, 1987) a každoročně se pro daný liturgický rok uveřejňuje v liturgickém kalendáři.

Pro volbu svátků svatých byly rozhodující stejné zásady jako pro redakci římského kalendáře, tzn. že byly zařazeny jednak svátky svatých majících obecný význam pro celé území, jednak svátky dalších svatých, kteří v dané oblasti žili a osvědčovali tam svou svatost. Český regionální kalendář obsa-

huje na tři desítky vlastních svátků. Aby měly jednotlivé diecéze možnost některé regionální svátky více zdůraznit, mají kromě svátků hlavních patronů ostatní památné dny v regionálním kalendáři většinou klasifikaci nezávazných památek. Regionální kalendář tak není žádnou novou, tuhou a centralistickou direktivou pro celou oblast, nýbrž pouze doporučením určitých svátků z bohatého soupisu svatých v martyrologiu.

Oproti římskému generálnímu kalendáři dochází v regionálních kalendářích k některým odchylkám: český kalendář např. kvůli svátku sv. Vojtěcha 23. dubna posouvá památku sv. Jiří z 23. dubna na následující den (24. dubna), svátek apoštolů Evropy a hlavních patronů Moravy sv. Cyrila a Metoděje slaví tradičně 5. července (celocírkevně 14. února), sv. Anežky České nikoli 2. března jako dříve, ale podle dne římské kanonizace 13. listopadu. Německý kalendář si např. podržel (jinak kvůli zdvojení zrušenou) památku Jména Panny Marie 12. září a další mariánský svátek Navštívení Panny Marie neslaví s ostatní církví 31. května, ale po starém obyčeji 2. července.

Uveřejnění římského generálního kalendáře v roce 1969, v němž mnoho jmen doposud běžných a lidmi oblíbených nebylo, vyvolalo nečekaně velkou vlnu kritiky. Hovořilo se o „zhrzených světcích“, kteří padli za oběť liturgické reformě, a leckdo reagoval tak, jako by byli vyhnáni z nebe. Tito kritikové však nerozlišovali liturgické kalendáře od soupisů svatých v nástěnných a stolních kalendářích, rozložených do celého roku. Přehlédli také, že v žádném okamžiku církevních dějin nebyli všichni svatí najednou uváděni v liturgickém kalendáři. Na to ostatně 365 dní roku nestačí. Církev se však snažila zahrnout všechny svaté do takzvaného *martyrologia*. A z tohoto seznamu svatých nebyl při novém uspořádání „vyškrtnut“ nebo „vymazán“ ani jediný světec.

Lidé si tedy při křtu mohou vybrat jméno a patrona s úctyhodné řady světců. Dostanou-li nějaké jméno, měli by pak dbát, aby se svému patronu a vzoru co nejvíce přiblížili. Patron jména má být svému nositeli nejen příkladem a závazkem, ale i přímluvcem u Boha. Přesto nosí mnoho současných křesťanů svá jména bezmyšlenkovitě.

Aby byl rodičům ulehčen výběr jmen a aby bylo možno případné vybrané nositele těchto jmen lépe poznat, vyšlo mnoho zajímavých knih a martyrologií. Většina jich však byla vydána v zahraničí. V Německu byl vydán roku 1975 *Der grosse Namenstagskalender (Velký kalendář jmenin)*, jenž obsahuje 3 550 jmen a 1 540 stručných životopisů regionálních i obecných světců.

Česká veřejnost podobnou aktuální příručku zatím postrádá, ačkoli tradice takovýchto knih u nás je úctyhodná. Již Fr. Eckert vydal v Dědictví svatojanském několikasvazkovou *Církev vítěznou* (1892–99). Počátkem 30. let vydal L. Kuncíř čtyřdílné *Životopisy svatých* I. Vondrušky (pod redakcí A. Stříže), k nimž o rok později vyšlo *Kalendarium svatých s ukazatelem ži-*

votopisů; lidové zpracování kalendárně řazeného souboru životů svatých od R. Schikory. *Naše světla* jsou sice nejmladší (obnovené vydání po 2. světové válce), pro malé rozlišování historie a legendy však sotva použitelná. Nejzákladnější kalendářní údaje lze čerpat ze stolních kalendářů vydávaných křesťanskými vydavatelstvími (např. Karmelitánským nakladatelstvím v Kostelním Vydří). Zde také vyšla v překladu kniha *Rok se svatými*, která svým obsahem a záběrem asi zůstane dlouho nepřekonána.

EDIČNÍ POZNÁMKA

Při přípravě této knihy vznikly určité potíže se sjednocením pravopisu jmen, názvů a reálií, jež existovaly a existují napříč jednotlivými kulturami, přičemž každý kulturní a jazykový okruh má tendenci si přivlastňovat jména osobností a reálií z nějakého důvodu mu blízkých. Nakonec jsme se rozhodli přidržet se u jmen a reálií starověkých *Encyklopedie antiky* (Academia, 1973) a *Encyklopedie starověkého Předního východu* (Libri, 1999), u postav papežů jsme přihlédli k přehledu papežů v *Encyklopedickém slovníku* (Encyklopedický dům, 1993). Různé varianty dalších jmen, zejména z období středověku, jsme konzultovali i s *Encyklopedií osobností Evropy od starověku do současnosti* (Nakladatelský dům OP, 1993) a jinou historickou literaturou. Postavy světců ovšem tvoří skupinu poněkud zvláštní. Protože se vyskytují např. v českém kalendáři, stávají se mnohdy „českými“ a žijí pod počeštěnými jmény. Takové případy někdy řešíme dubletami, popř. se varianty jména objevují v etymologických výkladech. U místních jmen jsme se kromě několika vžitých podob počeštěných (Řím, Paříž, Hesensko, Řezno..) rozhodli dodržovat pravopis jazyků příslušných zemí.

December. xxxj. Prasynec.

1 Kandydy Pan: Ryby 13 ♌♂ 20
☾ Když republiku Geruza. Matuš xxiiij.
G 1 Adwent Pá: Ryby 27 ● w vij hodin.
3 Soly Panny. Skop 11 ✶ ♌♃ 22
4 Barbory Pan Skop 25 ✶ ♌ ←
5 Joachyma M Byk 9 ✶ ← □♀ 19
6 Mikulasse Bi: Byk 22 ✶ ← ✶♄ 20
7 Lazara Febra: Blij 6
8 Početj P Ma: Blij 18 Zatmé: ☾ □♂ 14
☾ Budau znamé. nasluncy a. Luk. xxj K
G 2 Judyth Wd Rak 1 ● k půl xij △♃ 12
10 Šestery Kralo Rak 14 ✶ ✶ ♌✶ ←
11 Weych: po xvj. Rak 26 ♌✶ ← △♄ 14
12 Slůce na ♑: Lew 8 ♌✶ → ♃
13 Lucie a Otylie Lew 20 ♌✶ → ♀ 15
14 Antonelly: Pan 2 ♆ ✶ △☉ 20
15 Joba Spraw Pan 13
G 3 Bemgny Pá ☾ Když vsl: Jā wok Matxj
17 Mandrosti B: Wah 9 ● werih Hodin.
18 Gedeona Rytj Wah 21 ✶ ♌✶ ✶ ←
19 Ezech: suche d: Sstůr 4 ✶ ♌ ♃ ←
20 Melchy: Vig. Sstůr 16 ✶ ♌ ♃ ←
21 Tomasse Apo Střel 0 ✶ ♌ ←
22 Adama Patria Střel 13
☾ Poslalijdee od Geruzale: K Jano. Jan j.
G 4 Wy: w xvj. Střel 27 Leden. ←
24 Sstěd: dě Vig: Kozo 10 ● k puol xviij ♋
25 Narozenij Bo Kozo 24 ✶ ✶♄ 19
26 Sstěpana Mu Wod 9 W ✶
27 Jana Ewange Wod 24 ✶ W ←
28 Mladjatek S: Ryby 9 ✶ ✶ ✶ ←
29 Tomasse B. st: Ryby 24 ♂♄ 20 ✶♂ 24
☾ Bylisau Otec o Matka geho diwij: Luk ij
G 4 Dawida Krá Skop 8 ✶♀ 18
31 Sylwestra Pa Skop 22 ● w xv hodin.

Kalendář
den po dni

1. LEDNA

„LEDEN JE MĚSÍC, KDY DOBRÝM PŘÁTELŮM PŘEDNÁŠÍME SVÁ PŘÁNÍ, OSTATNÍ JSOU MĚSÍCE, KDY NEBÝVAJÍ SPLNĚNA."

(G. CH. Lichtenberg)

Nový rok. Svátek mají Eufrozina/Euphrosyne (Alexandrijská), Fulgentius (z Ruspe), Řehoř (Nazianský Starší).

Nový rok... Tak se nazývá první den každého nastávajícího roku, což ovšem nebývalo vždy a všude. Novoroční první leden jsme zdědili po starých Římanech, kteří jeho příchod oslavovali stejně vesele jako my. Dávali si dokonce novoroční dárky, kterým říkali *strenae*. Naproti tomu Keltové, naši dávní předchůdci ve střední Evropě, světili Nový rok kolem prvního listopadu a zdá se, že na jeho počest prováděli obřady spíše pochmurné. Starověcí Židé naopak ohlašovali Nový rok halasně a slavnostně prvního dne měsíce *tišri*, tedy přibližně prvního září. Z nejvyššího vrcholku chrámu troubily stříbrné trouby od svítání do západu slunce. Také ostatní starověké národy slavily Nový rok v různých obdobích a rozličnými způsoby. Dokonce i v prvních staletích našeho letopočtu se v Evropě novoroční datum všelijak měnilo, ale nakonec zvítězila osvědčená juliánská tradice. Gaius Iulius Caesar byl významným a hlavně praktickým reformátorem kalendáře, a tak máme Nový rok prvního ledna.

V křesťanském kalendáři je dnes svátek Matky Boží, Panny Marie. Kromě Velikonoc si už jen vánoční svátky zachovaly *oktáv*, tedy liturgický sváteční týden. Vlastní den oktávu spadá vjedno se začátkem občanského roku. Římská církev stanovila na první leden právě tento mariánský

svátek, památku (*natale*) Matky Boží. Ve Španělsku a v Galii zdomácněl v 6. století na prvního ledna svátek Obřezání Páně. V Římě se však tento svátek objevil až ve 13.–14. století, kdy se v duchu mariánských Vánoc slavil pod označeními svátek Obřezání Páně a vánoční oktáv. Tak vypadala situace až do roku 1960. Tehdy bylo stanoveno: *„Prvního ledna, v poslední den oktávu Narození Páně, se koná slavnost Matky Boží Panny Marie a zároveň se připomíná, že Kristus dostal jméno Ježíš."* Stejně tak se slaví tato památka ve východní církvi, a to 26. prosince, v koptském ritu 16. ledna.

Dnes nám kalendář připomíná také Eufrozinu Alexandrijskou. Narodila se kolem roku 415 v Alexandrii (Egypt) a zemřela kolem roku 470 tamtéž. Podle prastaré legendy žila jako panna téměř čtyřicet let v jednom mužském klášteře v Alexandrii pod jménem Smaragd. Uchránila své panenství a nikdo netušil, že je ženou. Teprve krátce před Eufrozininou smrtí vyšlo najevo její pravé pohlaví. Velká část jejích ostatků se dostala do opatství Beaulieu u Compiègne (Francie), kde se v den jejího svátku pořádají od 18. století velké slavnosti.

Dalším dnešním oslavencem je Fulgentius z Ruspe, celým jménem Fulgentius Claudius Gordianus. Narodil se v roce 467 ve vlivné rodině v Telepte (severní Afrika). Díky otcovým penězům se mu dostalo vynikajícího vzdělání. Naučil se řecky a latinsky. Posléze vstoupil do kláštera v Mididi, kde se brzy stal opatem. Přes několikeré odmítnutí přijal nakonec roku 507 biskupský úřad v Ruspe, severoafrickém městě na pobřeží Středozemního moře. Neměl to zde však vůbec lehké – v následujících letech se musel dvakrát odebrat do exilu na Sardinii. Život mu ztěžovali především ariáni, proti kterým horlivě bojoval. Bohužel pro něho neúspěšně, a tak ho roku 519 vyhnali na ostrov ve Středozemním moři podruhé. Teprve v roce 523 se mohl vyhnaný biskup konečně vrátit do vlasti. Zemřel ve svém úřadu v Ruspe 1. ledna roku 532. O jeho životě víme poměrně mnoho, mimo jiné díky autoru Fulgentiova životopisu jáhnu Ferrandovi z Kartága. Mnoho informací i moudrých myšlenek můžeme čerpat i z biskupových osobních spisů. Tento u nás poměrně neznámý světec je uctíván v Alžíru a na ostrově Sardinii. Tam ale slaví jeho svátek až 2. ledna.

Posledním dnes připomínaným světcem je Řehoř Nazianský Starší. Na svět přišel kolem roku 280 v Azianzu u Nazianzu (dnes Nenisi v Turecku). Řehoř původně patřil k sektě uctívačů Dia Hypsista, na křesťanství ho obrátila jeho žena. Prokázala mu tím velké dobrodiní a nastartovala velice úspěšnou duchovní dráhu. V roce 329, pouhé čtyři roky po konverzi, se již stal biskupem v Nazianzu. Nazianz byl obcí neklidnou a nebezpečnou, Řehoř z něj však v krátké době učinil oázu míru. Po biskupu Řehořovi zůstala i stopa hmatatelná. Ve svém působišti totiž nechal postavit osmihrannou katedrálu, jež se stala velice proslulou sakrální stavbou. Zemřel roku 374, dva roky poté, co sv. Basil Veliký jmenoval biskupem jeho syna – také Ře-

hoře. Ten se vydal v otcových šlépějích a proslavil rodové jméno ještě více. To bylo ovšem v dobách, kdy se ještě kněží mohli ženit.

2. LEDNA

„CELÁ MOUDROST JE V TOM, ŽE ČAS NENÍ NIKDY ZTRACEN, POKUD JE ZASVĚCEN PRÁCI."

(R. W. Emerson)

Svátek mají Karin, Basil (Veliký) a Řehoř (Nazianský Mladší). V občanském kalendáři má dnes svátek Karina či Karin. V této podobě splynula dvě stejně znějící jména různého původu: italské Carina (jeho význam je „hezká, milá") a severská zkrácenina Kathariny – v tomto případě má význam „čistá a cudná". Jméno je oblíbeno u nás i po celém světě.

Podle církevního kalendáře má dnes svátek Basil. Jméno vzniklo z řeckého *basileios* a znamená „královský". Jeho novodobější formou je Vasil.

Dnes si připomínáme patrona východního mnišství Basila Velikého, který se narodil roku 330 v maloasijské Caesareji v Kappadokii (dnes Kayseri, Turecko). Basil byl velmi všestranný člověk. V Cařihradě a v Athénách studoval právo, lékařství i rétoriku. Jeho spolužákem a dobrým přítelem byl Řehoř Nazianský Mladší, který má dnes shodou okolností také svátek. Na svých četných cestách poznal Basil život poustevníků a po jejich vzoru se sám usadil v lůně divoké přírody. Přítel Řehoř ho brzy následoval a oba pak trávili život v nejpřísnější prostotě, samotě a meditacích. Po nějaké době se Basil vrací mezi lidi, v roce 364 přijímá od arcibiskupa Eusebia z Caesareje kněžské svěcení a po jeho smrti je jmenován na jeho místo. Zemřel 1. ledna roku 379. Odešel v něm neúprosný bojovník za mír a klid uvnitř církve, vynikající teolog a v neposlední řadě i skvělý kazatel. Patřil bezesporu k největším osobnostem církevních dějin. Památka sv. Basila se v některých kalendářích slaví také 15. června, kdy byl vysvěcen na biskupa, a 31. ledna.

Další dnešní oslavenec se jmenuje Řehoř Nazianský Mladší. Jméno Řehoř je také řeckého původu a v originále zní *gregorios*, což znamená „pozorný" nebo „bdělý".

O jeho přátelství s Basilem Velikým jsme se již dozvěděli. Po létech poustevnického života i on odešel z dobrovolné samoty a stal se kazatelem v Kónstantínopoli (dnešní Ístanbul, Turecko), kde rychle dosáhl velké proslulosti. Všechny své současníky prý udivoval svým zanícením a hlubokými znalostmi. Brzy po svém příchodu zde nechal postavit kostel zvaný Anastasis, kde pronesl svoje nejproslulejší kázání. Dokázal oslovit i samotného cí-

saře Theodosia I., který jej osobně uvedl do chrámu sv. Sofie. O rok později jej zvolili biskupem kónstantínopolským. Zakrátko však Řehoř svůj úřad složil. Jak už to bývá, měl samozřejmě i plno nepřátel. Ještě dva roky řídil ze setrvačnosti diecézi v Nazianzu, zdejší obyvatelé jej však natolik otrávili, že nakonec odešel i odtud. Znechucen lidskou malostí a zlobou, vrátil se na venkovský statek zděděný po rodičích. Složil tam přes pět set básní s tematikou ryze duchovní i přírodní, inspirovaných krásou okolní krajiny. Jeho dílo svědčí o jasné inteligenci a zvláště o velkém křesťanském humanismu. Dochovaná kázání platí i dnes za mistrovská díla. Kvůli svým skvělým veršům se stal Řehoř také patronem básníků. Řehořova památka se mnohde slaví ještě 9. května a ve východní církvi také 19. a 25. ledna. Na dochovaných obrazech bývá Řehoř znázorněn sedící za psacím pultem a se vznášející se holubicí, symbolem Ducha svatého, nad hlavou.

3. LEDNA

„ZIMA JE ONA ROČNÍ DOBA, VE KTERÉ SE SNAŽÍME UDRŽET V BYTĚ TAKOVÉ TEPLO, JAKÉ TAM BYLO V LÉTĚ, KDY JSME NADÁVALI NA NESNESITELNÁ VEDRA.“

(O. Fišer)

Svátek mají Radmila a Jenovéfa.

V občanském kalendáři má dnes svátek Radmila či Radomila. Toto jméno je ženským protějškem staročeského mužského jména Radomil. Je slovanského původu, znamená „rozradostňující a milá“. Někteří badatelé se domnívají, že obdobou Radomily je latinské jméno Gaudencia, jež pochází z latinského slovesa *gaudere*, „radovat se“. O svaté Radmile je známo velice málo. Jedna je sice uvedena v seznamu římských mučedníků, ale doba její popravy ani další životní osudy nejsou známy.

V církevním kalendáři má dnes svátek řeholnice a patronka města Paříže – Jenovéfa. Toto jméno je patrně starogermánského či keltského původu a může znamenat „matka rodu“ či „tkadlena“, v keltském případě také „dcera nebes“. U nás je toto jméno běžné především na Moravě.

Jenovéfa se narodila kolem roku 422 v Nanterre (Francie). Po neradostném dětství, kdy jí zemřeli oba rodiče, se odstěhovala do francouzské metropole. Tragické zážitky ji přivedly k duchovní cestě. Zasvětila život modlitbám a touze konat dobročinné skutky. A brzy k tomu měla velkou příležitost. Roku 451 přitáhly k Paříži divoké hordy Hunů se svým velitelem Attilou. Pařížané prchali v bezhlavé hrůze, když se uprostřed zmatku ujala rázného velení právě Jenovéfa. Podařilo se jí nemožné – Paříž uklidnila

a sjednotila. Podle staré legendy strašlivé vojsko náhle od svého úmyslu dobýt město upustilo a táhlo dále na Orleans. Stalo se tak prý díky modlitbám a odvaze mladé dívky, kterou do té doby považovali lidé za bláznivou a pokryteckou. Nyní ji začali ctít...

Francie má zřejmě na statečné mladé dívky štěstí. Vzpomeňme jenom na Janu z Arku, která velela obranným bojům a celé armádě o tisíc let později. A Jenovéfa měla svou sílu prokázat ještě jednou. Vojsku, jež stanulo před Paříží tentokrát, velel franský král Childerich. I nyní se Jenovéfa zachovala lépe než mnozí zralí mužové. Odjela do Pres-sur-Aube, aby odtud se svými pomocníky přivezla po Seině do hladovějící Paříže tolik potřebné obilí. Později, již v dobách mírových, založila nedaleko Paříže kostelík sv. Diviše, který poté obklopily budovy kláštera Saint-Denis, dnes světově proslulé památky.

Když Jenovéfa 3. ledna roku 502 zemřela, nechal nad jejím hrobem král Chlodvík I. postavit kostel. Méně úcty k této nevšední ženě projevili pařížští revolucionáři z konce 18. století – roku 1791 kostel znesvětili a přeměnili jej na revoluční Pantheon. Lépe se nevedlo ani ostatkům sv. Jenovéfy, které zmizely ve víru revolučního běsnění. Vždy se však našli lidé, kteří památku své patronky zachovávali. Když roku 1803 původní kostel zcela zanikl, přenesl se kult sv. Jenovéfy do nedalekého kostela St-Etienne-du-Mont, který stojí několik metrů od Pantheonu. Dnes zde může návštěvník spatřit zbytky původního sarkofágu a projevit svou úctu k této světici. Jenovéfa zůstala i přes ono revoluční intermezzo jednou z nejoblíbenějších francouzských světic. Vedle patronace Paříže ochraňovala i ženy, pastýře, vinaře a kloboučníky. Pomáhala také při nebezpečí válečného konfliktu a její přímluva byla prý velice platná, když hrozilo nebezpečí sucha, moru a zákeřných nemocí.

Každý, kdo dnes přijede do Paříže, může sv. Jenovéfu spatřit v jejím původním kostele, dnes Pantheonu. Najdeme ji zde na freskách Puvise de Chavannes. Nádherná socha stojí také ve světoznámém chrámu Notre-Dame.

4. LEDNA

„ANDĚL V PRAVDĚ POMÁHÁ A ČERT KE LŽI NABÁDÁ."

(Ruské přísloví)

Svátek mají Diana, Angela/Anděla a Alžběta (Bayley Setonová).
V občanském kalendáři má dnes svátek Diana. Diana je jménem u nás málo užívaným, ale ve světě dosahuje velké obliby. Je to jméno latinské. Římané uctívali Dianu jako panenskou bohyni světla, přírody, měsíce, lesů a lovu. Jméno vzniklo ze slova *dium*, což znamená „jasné nebe".

Diana byla původně staroitalskou panenskou bohyní světla a života. Brzy však dochází ke ztotožnění s řeckou Artemidou a Diana je prohlášena za sestru Apollónovu. Na její původní význam se časem zapomíná a bohyně přejímá rysy své řecké předchůdkyně. Proto je Diana také bohyní jemného měsíčního světla a udatnou lovkyní, která bloudí po nocích a honí divou zvěř. Věřilo se také, že je ochránkyní nočních kouzel. Vergilius pravil, že Diana má tři tváře. Snad tím chtěl naznačit její moc na nebi (luna), na zemi (lovkyně) a v podsvětí (kouzelnictví). Kult Diany přinesli do Říma Latinové. Na Aventinu stála její stará svatyně, kterou nechal údajně postavit král Servius Tullius.

V církevním kalendáři má dnes svůj svátek Anděla z Foligna. Jméno Angela či Anděla je jméno andělské, neboť latinské slovo *angelus*, z něhož pochází, znamená „anděl“.

Dnes připomínaná Anděla přišla na svět ve Folignu (Itálie) v roce 1248. Až do jejích 40 let nic nenasvědčovalo tomu, že by se měla někdy stát světicí. Byla vdaná a měla několik dětí. Po dosti rušném a veselém mládí vstoupila do řádu sv. Františka z Assisi (1291). Věnovala se charitativní činnosti, ale především se stala autorkou dodnes známých knih o duchovní vzdělanosti a obrácení k dobru. Ve svém rodném městě také založila společenství III. řádu a až do svých posledních dnů sloužila lidem. Blahořečena byla v roce 1693. V občanském kalendáři má Anděla svátek 11. března.

V kalendáři má dnes jmeniny také Alžběta. Toto jméno je hebrejského původu a znamená „Bůh je má přísaha“, případně oznamuje, že jeho nositelka je Bohu zasvěcena.

Dnešní oslavenkyně se celým jménem nazývala Alžběta Anna Bayley Setonová a narodila se 28. srpna roku 1774 v New Yorku. Založila dnes nejrozšířenější dobročinnou společnost v USA, zvanou Sisters of Charity („Milosrdné sestry“). Původně byla členkou episkopální církve a v 19 letech vstoupila do stavu manželského. Její manžel však velice brzy zemřel. Mladá žena se oddala modlitbám a dne 19. března 1805 přestoupila ke katolické církvi, kde o několik let později založila zmíněnou společnost. Alžběta se pro své chudé zcela rozdala – zemřela 4. ledna roku 1821 ve věku pouhých 46 let. V roce 1963 ji papež Jan XXIII. prohlásil za blahoslavenou a papež Pavel VI. ji 14. září roku 1975 svatořečil. Alžběta Anna Bayleyová byla první světicí USA, která pocházela ze Spojených států.

5. LEDNA

„HISTORIE JE NĚCO, CO SE NIKDY NEUDÁLO,
SEPSANÉ NĚKÝM, KDO PŘI TOM NEBYL."
(Goméz de la Serna)

Svátek mají Dalimil, Telesfor a Jan (Nepomuk Neumann).
Podle občanského kalendáře má dnes svátek Dalimil. Je to jméno staročeské a znamená, že jeho nositel je „dále milý", tedy ten, kdo je nám „milý pořád".

Dalimila znají naše dějiny především jako údajného autora slavné veršované české kroniky z druhého desetiletí 14. století. Nevíme sice, kdo toto obdivuhodné literární dílo opravdu napsal, jméno Dalimil je však už tradičně používáno. Autor kroniky se sám ve svém díle zmiňuje, že se při psaní přidržoval blíže neznámé *Boleslavské kroniky*; některé mladší opisy tak dokonce nazývají vlastní „Dalimilův" spis. Vše zamotal proslulý mystifikátor Václav Hájek z Libočan, který mezi předchůdci svého díla uvádí spis pravděpodobně smyšleného Dalimila či Dalemila Mezeřického. Oba tyto údaje spojil osvícenský historik Tomáš Pešina z Čechorodu a *Dalimilova kronika* byla na světě. Omyl sice odhalil již Josef Dobrovský, ale nebyla vůle navyklou věc náhle změnit. Jako ostatně u jiných pohodlných lží, tradičně u nás zaběhlých. Kronika sama je však dílem neobyčejně zajímavým. Ve své první části se opírá především o Kosmovo svědectví. Historickým pramenem se kronika stává až v letech 1240–1315. Ať už byl autorem rukopisu kdokoliv, jisté je, že vystupuje ostře protiněmecky a straní české šlechtě. Jeho oslava domácích feudálů jde dokonce i proti samotnému králi. Podle toho se zdá, že autor vzešel ze šlechtických kruhů. Protože byl však vzdělaný, což se o tehdejším českém panstvu nedá říci, domnívají se vědci, že získal alespoň nejnižší duchovní vzdělání. Jeho vypjaté vlastenectví jde tak daleko, že neváhá překročit ani stavovské přehrady. Chválí totiž knížete Oldřicha za to, že si vzal ženu z lidu. Hlavně že byla „naše". Hra na národní strunu způsobila, že kronika byla vydávána nejvíce v dobách, kdy byly naše země nuceny pít z nějakého toho kalicha hořkosti. A že jich nebylo málo, o tom nás přesvědčuje košatý strom naší historie.

V českém církevním kalendáři má dnes svátek Telesfor (Telesforus). Byl papežem a mučedníkem, což ostatně platilo o prvních čtrnácti následovnících sv. Petra všeobecně. Byla to krutá doba a křesťané byli štváni hůře než divá zvěř. Jak Telesfor žil a co vykonal, nevíme. Jistá je pouze jeho násilná smrt, ke které došlo okolo roku 136, a snad i to, že byl řecké národnosti.

V římském kalendáři je dnes připomínán Jan. Janů je v kalendáři neuvěřitelně mnoho. Na dnešní den připadá světec z doby historicky nedávné,

pochází dokonce od nás. Jeho celé jméno zní Jan Nepomuk Neumann. Narodil se roku 1811 v Prachaticích jako syn české matky a německého otce. Papež Pavel VI. jej 19. června roku 1977 prohlásil za svatého. Proto český kalendář, na rozdíl od římského, světí jeho památku až 19. června. Tam čtenář nalezne i podrobnější informace o jeho životě.

6. LEDNA

„KRÁLOVÉ PRONÁSLEDUJÍ SVÉ ŠAŠKY
JEN Z KONKURENČNÍ ZÁŠTI."

(G. Laub)

Svátek Tří králů, Zjevení Páně.

Dnešního dne se shodují všechny křesťanské kalendáře na tom, že mají svátek „Tři svatí králové", jak se svátek dříve nazýval. Šestý leden je však také dnem slavnosti Zjevení Páně, neboť tím, že tři mudrcové z východu přišli před narozeného Mesiáše, došlo ke zviditelnění božstva. Proto se také tento svátek nazývá řecky *epifaneia* či *theofaneia* (tj. „Boží zjevení"). Tříkrálový název svátku je sice tradiční, v evangeliu se ale nikde nedočteme, že by Ježíška v Betlémě navštívili tři králové. Dozvíme se, že *„...mudrci od východu se objevili v Jeruzalémě a ptali se: »Kde je ten právě narozený král Židů? Viděli jsme na východě jeho hvězdu a přišli jsme se mu poklonit.«."* Před Božího syna pak položili své dary. Zlato označovalo královskou důstojnost, kadidlo duchovní sílu a oběti a myrha byla znamením člověčenstva. Potom se vrátili do svých rodných krajin, ale vyhnuli se Jeruzalému, aby unikli hněvu strašlivého krále Héróda.

Dnes již víme, že to, co se mudrcům zjevilo, nebyla kometa, kterou vídáme, jak se vznáší nad vyřezávanými či malovanými jesličkami. Dostala se nad ně jenom díky proslulému malíři Giottovi di Bondone, který s úžasem pozoroval koncem léta roku 1301 Halleyovu kometu. Byla tehdy mimořádně jasná a děsivá. Pod dojmem tohoto úkazu ji později namaloval nad tříkrálovou scénu na stěně kaple v Padově. A další malíři tak činili po něm. Dnešní poznatky dokazují, že „betlémská hvězda" byla ve skutečnosti vzácnou trojnásobnou konjunkcí Jupitera se Saturnem v souhvězdí Ryb. Došlo k ní roku 7 před Kristem. Je zajímavé, že Kristus byl opravdu o sedm let starší, než se léta tvrdilo. K prokázané chybě v letopočtu došlo při dodatečné úpravě ve 3. století. Slavnou trojkonjunkci vypočítal již Johannes Kepler, hvězdář, matematik a astronom světového významu, působící od roku 1600 v Praze. Při hvězdné události onoho roku 7 před Kristem muselo nastat skutečně veliké světlo – a hlavně se o ní opravdu předem vědělo. Sta-

rověcí astronomové a astrologové byli na vysoké úrovni a oba obory spolu úzce souvisely, dokonce se i podporovaly. Jupiter byl hvězdou Boha, Saturn hvězdou Židů a všeobecně se čekalo narození židovského krále, který změní svět. Pro trojí konjunkci obou planet jsou dnes dokonce i archeologické doklady. Při výzkumu starobabylonské lokality v povodí Eufratu našel německý archeolog P. Schnabel hliněné tabulky, kde je popsáno pozorování nebeské klenby na starověké hvězdárně Sippar. I zde je zpráva o zmíněné hvězdné události.

Jména oněch východních mudrců – Caspar (Kašpar), Melichar a Baltazar – však vycházejí pouze z tradice a se vší pravděpodobností jde o jména dodatečně vymyšlená. Měla zřejmě symbolizovat tři významná kulturní centra starověkého Východu: Caspar je jméno perské, Melichar hebrejské a Baltazar starobabylonské. Dnes si tuto slavnou událost připomínáme tím, že pán domu napíše na rám dveří svého domu „královské“ iniciály – například pro letošní rok 20 + C + M + B + 00. Tři písmena bývají také odvozována od věty *Christus Mansionem Benedicat*, což znamená „Kriste požehnej toto obydlí“. Paní domu pro změnu vykouří kadidlem všechny místnosti v domě. Platí také pravidlo, že na večer Tříkrálový (dvanáctá noc po Vánocích) musí být odstraněny vánoční ozdoby.

Centrem uctívání Tří králů bylo a je město Kolín nad Rýnem, kde mají překrásný relikviář, ve kterém jsou uloženy domnělé ostatky slavných mudrců. Byly sem převezeny z kostela sv. Eustorgia z Milána. Biskup Eustorgius, podle něhož je chrám pojmenován, dostal ostatky Tří králů od byzantské císařovny Heleny. Eustorgiův nástupce v Miláně Protasius nechal v chrámu postavit sarkofág, ten je ovšem dnes již prázdný.

7. LEDNA

„CHUDOBA JE STEJNĚ TAK VEŘEJNÝM ZLEM
JAKO SOUKROMÝM NEŠTĚSTÍM.
TRPĚT JI JE ZLOČINEM NA NÁRODU.“

(G. B. Shaw)

Svátek mají Vilma, Rajmund (z Peñafortu) a Reinold (z Kolína).
V občanském kalendáři má dnes svátek Vilma, ale také Vilemína a Viléma. Jméno má německý původ a je ženským protějškem Viléma. Hovoří, jak už to tak u německých jmen bývá, bojovnou symbolikou. Znamená asi tolik, že „mou helmicí či ochranou je má vůle nebo přání“. Snad by se tedy dalo říci, že Vilma je žena, která má pevnou vůli a udělá jen to, co si přeje ona sama.

V českém církevním kalendáři dnes najdeme svátek Rajmunda nebo Rai-

munda. Toto jméno pochází ze starohornoněmeckého tvaru Raginmund a vykládá se jako „moudrý ochránce“ nebo „ten, kdož moudrou radou poskytuje ostatním ochranu“.

Patronem tohoto jména je Rajmund z Peñafortu. Narodil se kolem roku 1175 ve Villafranca del Penedés (Španělsko) v rodovém sídle, podle něhož nese i jméno. Jeho rod patřil skutečně k těm nejlepším, jaké v Katalánsku kdy žily. Rajmundovi rodiče byli příbuzní jak s aragonským králem, tak i s barcelonským hrabětem. Dostalo se mu skutečně vynikajícího vzdělání v Barceloně a v Bologni, měl před sebou skvělou kariéru. Na studiích se ale rozhodl pro duchovní dráhu. V roce 1222, to byl již knězem, vstoupil do dominikánského řádu. Rozhodně však nebyl pasivním členem řehole. Již v roce nástupu sepsal pravidla pro řád mercedářů, který spoluzaložil s Petrem Nolaskem. Dalším mezníkem jeho kariéry je rok 1230, kdy jej papež Řehoř IX. povolává do Říma jako zpovědníka a svého poradce. To je již Rajmund znám jako opravdu moudrý ochránce chudých, po dlouhou dobu se jich ujímá jako veřejný obhájce před soudy, kam se chudí odjakživa dostávají daleko častěji než bohatí.

V Římě napsal katalánský učenec řadu důležitých spisů, kterými dokázal velice účinně ovlivnit tehdejší církevní život. Stále měl na paměti i svou rodnou zem, kde vedle jeho soukmenovců žili i Židé a Mauři. Založil proto školy, kde se žáci učili vedle evropských jazyků i řečem orientálním. Šlo mu však hlavně o to, aby se k jinověrcům dostalo křesťanství a oni k němu přistoupili. Rajmund také významně zasáhl do dějin dominikánské řehole. Byl třetím generálním představeným a od základů přepracoval celá řádová pravidla. Jeho dlouhý život byl zcela naplněn prací. Snad proto, že jeho dílo bylo zakladatelské, mu bylo dopřáno skutečně pohádkového věku. Zemřel totiž až 6. ledna 1275 v Barceloně, svatořečen byl roku 1600. Dnes je uctíván především jako patron Barcelony a učitelů církevního práva.

V římském kalendáři má dnes svátek také Reinold z Kolína. Jeho životní příběh je podložen pouze legendami. Žil prý v 10. století jako mnich v opatství sv. Pantaleona v Kolíně. Zde měl za úkol dohlížet na práci kameníků. Na první pohled zcela bezpečné zaměstnání, řekl by si jeden. Jenomže Reinold pracoval občas s řemeslníky sám, a po nějaké době pronikl i do těch nejtajnějších jemností kamenické práce. To ovšem znamenalo, že jej hned tak někdo neošálil. Požadoval proto od řemeslníků přesně odvedenou práci, navíc musela být i včas hotova. A tak se stal z Reinolda velice nepříjemný nadřízený, který dokonale rozuměl práci svých dělníků. To samo o sobě nebývá tak častým jevem. Kvůli těmto nepříjemným vlastnostem šel kameníkům tak na nervy, že jej jednoho dne jednoduše zabili. Přesto, a to je zvlášť pikantní, se stal patronem nejenom zedníků a sochařů, ale i kameníků. Ale tak už se někdy semele život i dějiny. Dnes uctívají Reinolda především v Dortmundu, jehož je patronem a kde leží i větší díl jeho ostatků. Jeho relikvie uchovávají také v Kolíně nad Rýnem a ve španělském Toledu.

8. LEDNA

„TROCHA ČESTNOSTI JE LEPŠÍ NEŽ JAKÁKOLIV KARIÉRA."

(R. W. Emerson)

Svátek mají Čestmír, Severin (z Norika) a Šebíř.

Dnes nezapomeňte popřát všem Čestmírům. Toto jméno je pochopitelně staročeského původu a nosí jej člověk „ctící mír" a je vůbec velice mírumilovný. Zvláštní je, že dnešní den byl ve starém Římě zasvěcen Iustitii, tamní bohyni spravedlnosti. Obdoby jména Čestmír se nacházejí i ve starší srbštině a bulharštině.

Nejstarším naším Čestmírem je slavná literární postava, která se objevuje v *Rukopisu královédvorském*, konkrétně v epické básni *Čestmír* (jak byl stručněji nazván zpěv *O vicestvie nad Vlaslavem*). Obsahem básně je pověst o velkém a těžkém boji Čechů s Lučany, k němuž došlo na Turském poli nedaleko Levého Hradce. Jenže jak už to v dějinách bývá, všechno bylo trochu jinak. Tuto báji zpracoval už na počátku 12. století kronikář Kosmas. V podání tohoto letopisce se však tento vojevůdce Čechů jmenoval Tyr, další kronikář Dalimil mu říkal Styr a Hájek Štyr. To se ale vlastenecky cítícímu autorovi *Rukopisů* příliš nelíbilo – nezní to přece příliš česky a asi to ani české jméno není. Proto nahradil ve svém obrozeneckém nadšení Tyra pěkným českým Čestmírem. Toto jméno převzal i Alois Jirásek do svých Starých pověstí českých. Ať už se jmenoval vymyšlený hrdina jakkoliv, jisté je, že samotné jméno Čestmír tím nijak neutrpělo a ještě dnes je velice oblíbené. Inu, komu čest, tomu čest.

V českém církevním kalendáři má svátek Severin, ve staré češtině Šebíř. Jméno má své počátky v latině a souvisí zřejmě se slovem *severus*, což znamená „vážný" nebo „přísný".

O patronovi tohoto jména Severinovi z Norika praví pověst, že se narodil někdy kolem roku 410 kdesi v Orientě. V době stěhování národů přišel po roce 453 do tehdejší římské provincie Norika (dnes převážně území Rakouska). Zde se prý až do svých posledních dnů staral o chudé. Jako katolický duchovní to ale neměl právě lehké, neboť jeho farníci zde tvořili menšinu obyvatelstva. Většinou tu totiž žili ariáni (přívrženci učení, které mimo jiné tvrdilo, že Kristus nebyl syn Boží, ale pouze výjimečný člověk). Severin byl ale mužem kompromisu a neustále oba tábory usmiřoval. Do dějin však také vstoupil jako zakladatel mnoha klášterů. Nejznámější z nich byly ve Favianisu (Mautern), Lorchu nad Ennsem a v Pasově. Ostatky světce, který zemřel 8. ledna roku 482, se dostaly roku 1807 do farního kostela ve Frattamaggiore u Aversy (Kampánie, Itálie). Severin je patronem Bavorska, ale také vinařů, tkalců

a zajatců. Úcta ke světci je stále živá: jedno z posledních Severinových vyobrazení je z roku 1971. Jedná se o výjevy na bronzové bráně baziliky v Lorchu.

Vraťme se ještě k české podobě jména, k Šebířovi. Muž nosící toto jméno byl šestým biskupem pražským a pocházel z domácí šlechtické rodiny. Jako klerik se stal dvořanem a brzy i oblíbencem knížete Oldřicha. Později vstoupil do Břevnovského kláštera. Jeho kariéra pokračovala, dostal se k pražské kapitule a byl jmenován proboštem. Na počátku roku 1030 usedl na pražský biskupský stolec. Jako hlava české církve bojoval hlavně proti přežitkům z dob pohanských a spolu s knížetem Břetislavem také vydal důležité zákony k jich vymýcení. Stalo se tak při vyzdvižení ostatků sv. Vojtěcha v Hnězdně (Gniezno, Polsko; 1039). Za jeho episkopátu byly mj. založeny kolegiátní chrámy ve Staré Boleslavi a v Litoměřicích a byl to také on, kdo roku 1063 svolil k založení olomouckého biskupství. Zemřel 6. prosince roku 1067.

9. LEDNA

„STRACH ZE SMRTI BY SE MĚL PŘEJMENOVAT NA NEVĚDOMOST O SMRTI."

(D. Chopra)

Svátek mají Vladan a Julián.

Dnes mají v občanském kalendáři svátek Vladan a Vladek. Tato původně slovanská jména jsou snad zkráceninami jmen Vladimír nebo Vladislav a představují člověka, jenž vládne, tedy „vládce".

Nejznámější nositel tohoto jména skutečně vladařem byl. A ne ledajakým. Jmenoval se Vlad Dracul („Ďábel") a v letech 1435–47 byl valašským knížetem. Dracul zasvětil svůj život organizování protitureckých tažení. Tak dlouho se s Turky poměřoval a provokoval je, až upadl do zajetí a byl v „zemi půlměsíce" uvězněn. Po nějakém čase prohrály turecké voje v Sedmihradsku a do země přijel se silným vojskem statečný Jan Hunyady. Tyto a další okolnosti přiměly Turky k tomu, že Vlada propustili. Musel jim však slíbit, že bude nadále zachovávat věčný mír. Dracul sice pokoj nedal, ale rozhodující „bitvy národů" u Varny (1444), která skončila těžkou porážkou křesťanského vojska, se skutečně neúčastnil. Dokonce zajal Hunyadyho vracejícího se z války, za což byl později sťat.

Za zmínku stojí i syn tohoto valašského knížete, další z rodu Vladů, Vlad Ţepeş Dracula. Stejně jako jeho otec vynikl bezpříkladnou krutostí vůči nepřátelům i vlastním poddaným. Proto znamená jeho první přízvisko „ten, který naráží na kůl", druhé „syn Draculův".

Ještě jedním způsobem se Vlad zapsal do dějin a dá se říci, že daleko vý-

razněji než tím, co skutečně učinil. Lidová tradice jej totiž označila za krutého vládce, který se stal po své smrti upírem. Prvním ohlasem na tuto legendu byla ruská polohistorická *Povesť o muťanskom vojevodě Drakule*, která vznikla již v 15. století. Tato látka zaujala mnoho spisovatelů, ale především Hollywood učinil z někdejšího valašského knížete vampírskou bestii, které se rádo bojí již několik generací filmových diváků.

V českém církevním kalendáři má dnes svátek Julián. Jeho život je znám pouze z legend. Společně s jeho ženou Vasilisou žili na počátku 4. století v Egyptě a ujímali se pronásledovaných křesťanů. Za to, že jim poskytovali útulek, byl Julián roku 310 sťat. Vasilisa zemřela ještě před rozsudkem.

Jméno Julián bylo dříve velice oblíbené. Jiný, daleko známější Julián žil ve starém Římě a celé jeho jméno znělo Iulianus Flavius Claudius Apostata („Odpadlík"). Byl odpadlíkem od křesťanské víry a pokusil se tím otočit kolem dějin nazpět. Stal se císařem římským a byl zároveň i filozofem a spisovatelem, což nebývá dobrá kombinace. Narodil se 17. listopadu 331 našeho letopočtu v Kónstantínopoli (dnešní Ístanbul, Turecko) jako syn Iulia Constantia, bratra Konstantina Velikého, a jeho druhé ženy Basiliny. V roce 361 vtáhl s vojskem do Kónstantínopole a stal se vladařem. Od té doby se veřejně pokoušel o návrat k pohanství a o zřízení filozofické a liberální vlády. Iulianus byl křesťanem do dvacátého roku svého života. Pilné studium řecké, zvláště novoplatónské filozofie pod vedením vychovatele Mardonia a filozofa Maxima, nekonečné a přečasto absurdní spory různých sekt o křesťanskou pravověrnost a hlavně zločinnosti jeho křesťanských předchůdců na císařském trůnu jej od křesťanství nakonec odvrátily. Jeho pohanství nebylo žádnou určitou starou teologií, nýbrž typickým dobovým náboženským synkretismem. Iulianus dokonce založil novou církev, pro niž sestavil i modlitbu k slunci. Křesťany začal opět pronásledovat, odstranil privilegia jejich církve, zakázal četbu klasiků v křesťanských školách a vyloučil křesťany z veřejných úřadů. Zvítězil také v mnoha bitvách, aby nakonec zahynul v šarvátce, do které se vrhl bez pancíře. Na následky zranění zemřel klidně, jak se na filozofa patří, 26. června roku 363.

10. LEDNA

„LÁSKA PROPŮJČUJE SVÉ JMÉNO I VZTAHŮM, S NIMIŽ MÁ SPOLEČNÉHO ASI TOLIK, CO KRÁL S KRÁLÍKEM."

(F. de la Rochefoucauld)

Svátek mají Břetislav, Agathon, Řehoř (X.).

V našem občanském kalendáři má dnes svůj svátek Břetislav. Naším nej-

známějším nositelem tohoto jména je knížecí, leč přesto nemanželský syn našeho přemyslovského panovníka Oldřicha a jeho lepé choti Boženy, který se jim narodil někdy kolem roku 1002. Aby si vylepšil svou pozici, neváhal a roku 1021 unesl z kláštera Jitku, dceru Jindřicha ze Schweinfurtu, příbuzného německých králů. Po smrti svého otce jej strýc Jaromír dosadil na český trůn. Břetislav se chopil žezla razantně a jeho sousedé se nestačili divit. Především pak Poláci: dobyl Krakov, a dokonce i tehdejší sídelní hrad Piastovců v Hnězdně (Gniezdno). Z baziliky P. Marie vyzdvihl ostatky druhého pražského biskupa Vojtěcha Slavníkovce. Nad jeho tělem vyhlásil tzv. *Břetislavova statuta*, soubor pravidel křesťanského života, jakousi sbírku tehdejších zákonů. Jedná se i z našeho pohledu o velice zajímavé pokyny. Tak předně směřovaly tyto články proti mnohoženství a zakazovaly jakýkoliv rozvod. Ten, kdo by se těmito pokyny neřídil, mohl být prodán do otroctví – to patřilo ještě v 11. století mezi opory pražské ekonomiky. Další články byly namířeny proti rozšiřování sítě krčem, zakazovaly práci a provozování trhů v neděli a v platnost vstoupil i příkaz, že se mrtví mohou pohřbívat jenom na hřbitovech. Otázkou však je, jak se dařilo tato nařízení uvádět do života. Vždyť mnohá z nich se nedodržují ani dnes. Výboje, které Břetislav vedl do Polska, se však nelíbily jeho západnímu sousedu Jindřichovi III. A tak se sen o velké říši Břetislavovi nesplnil. Těsně před svou smrtí vyhlásil ještě jedny zákony: tentokrát se týkaly nástupnictví na pražský trůn. Tzv. *Břetislavův stařešinský zákon* z roku 1054 stanovil pravidlo, že českým knížetem se vždy stane nejstarší Přemyslovec a mladší členové rodu budou držet pod jeho vládou úděly. Zvláštní postavení bylo přitom dáno Moravě. Břetislav zemřel v Chrudimi dne 10. ledna roku 1055 a byl pochován v kostele sv. Víta na Pražském hradě.

V českém církevním kalendáři má svátek Agathon. Agathon byl papežem v letech 678–81 a mnoho o něm nevíme. Jméno se vyskytuje spíše ve východních zemích, jeho českými formami jsou Dobromil či Dobroslav.

V římském kalendáři si dnes také připomínáme papeže Řehoře X. Narodil se roku 1210 v Piacenze (Itálie) jako Teobaldo Visconti. Snad ani nečekal, že by se někdy mohl papežem stát. Po smrti jeho předchůdce Klementa IV. se totiž kardinálové dohadovali celé tři roky, než vybrali právě jeho. Problém byl v tom, že Visconti nebyl ani kardinálem; navíc se zrovna nacházel příliš daleko na to, aby mohl pontifikát přijmout – dlel totiž s křižáckým vojskem v Palestině. Do úřadu byl tedy uveden až roku 1273. Jeho krátký pontifikát, zemřel 10. ledna 1276, však byl naplněn ráznými činy.

Práce se chopil velmi energicky. Na rok 1274 svolal do Lyonu všeobecný koncil, na němž plánoval vyjednání smíru západního a východního křesťanství. Sláva to byla skutečně veliká, vždyť přijeli i Tataři! Ti zde usilovali o spojenectví ve společném postupu proti Turkům. Nic z toho, co si papež vytkl, se však nepodařilo. Nepochodili ani Tataři, navíc se jeden z nich nechal pokřtít. Nejdůležitější usnesení koncilu se tak týkalo *konkláve* (po pa-

pežově smrti se kardinálové musejí sejít na konkláve do desátého dne od pohřbu). Protože Řehoř zažil, kam vede věčné dohadování o nástupnictví, a věděl, jak je tato situace nebezpečná, zasadil se o přísná pravidla, která od té doby platí pro volbu každého papeže. Během konkláve musejí být kardinálové zcela izolováni od okolního světa a nesmějí si ani s nikým dopisovat. Pokud během tří dnů nevyberou papeže, bude jim snížen příděl potravin. Po týdnu jednání jim musí stačit pouze chléb a voda. Velmi praktické.

11. LEDNA

„BŮH SE NABÍZÍ NEROZDROBENÝ."
(A. de Saint-Exupéry)

Svátek mají Bohdana, Teodora a Marie (Elekta od Ježíše).
Bohdana, která má dnes svátek podle občanského kalendáře, je jméno slovanské. Vzniklo doslovným překladem řeckého jména Teodora (též Theodóra) a znamená „dar Boží". Dá se tedy říci, že kdo má doma Bohdanu, má ji přímo od Boha.

Theodóra nebo, chcete-li, Bohdana nebyla v historii jen tak někým. V 9. století byla totiž byzantskou císařovnou. Její původ však nebyl královský. Narodila se v docela obyčejné rodině, ale císař Theofilos si ji prý vybral pro její velikou krásu. Těžko říci, zda to bylo šťastné manželství. Spíše o tom můžeme pochybovat, neboť v životopise světice jsou pasáže, ze kterých je zřejmé, že její manžel byl prostopášník a Bohdana se jej pokoušela odvrátit od zhýralého života. Asi se jí to nepodařilo, neboť císař zemřel velice brzy. Po jeho smrti se ujala mladá císařovna vlády za nezletilého synka. Panovala patnáct let mírně a moudře. Když však její syn Michael III. nastoupil na otcův trůn, musela Bohdana pro různé zlé intriky a úklady opustit dvůr a uchýlit se do kláštera.

Jiná slavná Teodora byla dcerou urozených rodičů z Alexandrie. Žila na začátku 4. století, zrovna v době, kdy v tomto egyptském městě počalo pronásledování křesťanů, nařízené císařem Diocletianem. Před zdejšího soudce Procula předstupovali postupně všichni zajatí křesťané a dostala se sem i Teodora. Výslech byl nejprve mírný, protože římský úředník měl ohled na její váženou rodinu. Když se však dívka vytrvale odmítala vzdát své víry a obětovat římským bohům, snažil se ji Proculus zlomit. Děvče vydrželo všechna mučení i třídenní tvrdé vězení. I zvolil tedy lstivý soudce jinou metodu. Nechal dívku odvést do městského nevěstince. Vyděšená Teodora se ocitla v jedné z komůrek, kde by nechtěla být ani po smrti, a „očekávala" zákazníka. Vtom vstoupil do místnosti římský legionář jménem Didymus,

začal ji uklidňovat a navrhl jí cestu k záchraně. Jeho nápad byl jednoduchý – vyměnili si oděvy a Teodora bezpečně opustila vězení. Takový příběh ale nemohl skončit šťastně. Didymus byl jako římský občan odsouzen ke stětí mečem. Když jej vedli na popravu, přiběhla Teodora a před soudcem i početným davem volala: „Didyme, stal jsi se rukojmím mé cti, ale ne mého života, na smrt jdeš pro můj útěk – jdu s tebou!“ Zemřeli společně, snad 28. dubna 304.

V českém církevním kalendáři má dnes svátek Marie Elekta od Ježíše. Původně se jmenovala Kateřina Tramazzoli a narodila se 28. ledna 1605 v Terni (Itálie). Do kláštera vstoupila již v roce 1612 a roku 1629 skládá řeholní sliby. Hned potom ji představení posílají do vídeňského kláštera karmelitek u kostela sv. Josefa. Po devíti letech je Marie zvolena převorkou. A její pouť ještě zdaleka nekončí. 1. září roku 1656 odjíždí do karmelitánského kláštera v Praze. Velice rychle zvládá češtinu a stává se opět vůdčí osobností i duchovní útěchou a vzpruhou pro ostatní. V té době již je Marie Elekta nemocná, strádá horečkami a velice trpí. Ve velkých bolestech umírá 11. ledna 1663 v Praze. Její spolusestry ji ctily jako světici hned po smrti, a proto požádaly, aby byl její hrob otevřen. Stalo se tak 16. ledna 1666 a k všeobecnému údivu se ukázalo, že Mariino tělo je neporušené. Po zrušení kláštera v roce 1772 bylo tělo přeneseno do Pohledu a v roce 1792 do Prahy, kde odpočívá v kostele sv. Benedikta na Hradčanech. S informačním procesem bylo započato v roce 1924.

12. LEDNA

„PANOVNÍK, KTERÝ VE SVÉ ZEMI NEROZPOZNÁ RODÍCÍ SE ZLOŘÁDY, NEMÁ V SOBĚ SKUTEČNÉ MOUDROSTI.“

(N. Machiavelli)

Svátek mají Pravoslav/Probus.

Dle občanského kalendáře dnes oslavují všichni Pravoslavové. Toto novější jméno má slovanské základy a vykládá se jako „člověk slavící právo“.

V českém církevním kalendáři dnes nacházíme Probuse. Podle některých jazykovědců se jedná v podstatě také o Pravoslava. Jména se odlišují pouze latinskou a českou formou. Nositelů latinské podoby tohoto jména bylo hned několik. Jeden se vyskytoval v polovině 3. století jako biskup ve Veroně. Další dva již z duchovního stavu nebyli.

První z nich, Probus Marcus Aurelius, byl císařem římským a žil také ve 3. století. Pocházel ze Sirmia v Pannonii a roku 276, po smrti císaře Tacita, byl syrskými legiemi prohlášen za císaře. Oponentem mu však byl M. An-

nius Florian. Probus byl ale zdatný a populární válečník, získal brzy nad svým protivníkem převahu a panoval pak se ctí a slávou až do roku 282. I jako vladař byl úspěšný. Po krvavých bojích vyhnal z Galie Alamany a Franky a obnovil zde staré římské hranice (277). Podařilo se mu také z Rhaetie vytlačit Burgundy a Vandaly (278), v Asii jeho vojevůdcové přemohli Isaury (279) a on sám potlačil odboj v Horním Egyptě. Tak velká byla jeho říše. Osvědčil se však také jako vladař míru. Hleděl zvelebit zemědělství, a proto zaváděl nové způsoby hospodaření. Zasloužil se o zdokonalení orby, v Germánii a v Pannonii zaváděl pěstování révy; ve vojsku, do něhož přijal mnoho Germánů, zavedl přísnou kázeň. Ale i u něho mělo platit, že doma není nikdo prorokem. Nakonec se znelíbil svým legiím, které vyhlásily císařem M. Aurelia Cara. Všemi opuštěný Probus byl roku 282 v Sirmiu zavražděn.

Poslední z trojice jmenovců, Probus Marcus Valerius, byl vynikajícím římským gramatikem doby Neronovy. Pocházel z Berytu v Sýrii a zemřel asi v posledních letech prvního století po Kristu. Původně chtěl být vojákem, dokonce se velice horlivě ucházel o místo centuriona v římském vojsku. To se mu však nepodařilo, a tak se se stejnou vervou vrhl na pole vědy. Především jej zajímala latinská literatura a mluvnice. Začal číst starou římskou literaturu a pilné studium jej brzy dovedlo ke kritickému zkoumání textů slavných římských básníků, zvláště staré doby, jež začal znovu vydávat. Takto uvedl opět ve známost Lukretia, Vergilia, Horatia, rovněž Persia a Terentia. Své edice opatřil – na rozdíl od jiných vydavatelů – různými kritickými poznámkami.

13. LEDNA

„VLÁDYCHTIVOST JE NÁRUŽIVĚJŠÍ
NEŽ VŠECHNY VÁŠNĚ.“

(Tacitus)

Svátek mají Edita, Hilarius (z Poitiers) a Záviš.

V občanském kalendáři má dnes svátek Edita. Toto jméno je staroanglického původu, pochází ze jména Éadgyth a vykládá se jako „bohatá a šťastná válka“.

Jedna Edita žila v druhé polovině 10. století v Anglii a byla nemanželskou dcerou krále Edgara. Od dětství prý ráda pobývala v klášteře a záhy se začala věnovat ošetřování nemocných. Podle dobových pramenů si vybírala ty nejhorší případy a léčila lidi se zvláště pokročilými chorobami, patrně malomocné. Není tedy divu, že zemřela v pouhých třiadvaceti letech.

V českém církevním kalendáři má dnes svátek Hilarius, což znamená „veselý“. Staročeská podoba tohoto jména je věru kouzelná, neboť zněla Směch nebo Smíšek. Později bylo jméno do češtiny překládáno jako Radovan. Ten má však v našem občanském kalendáři svátek samostatně až zítra.

Patronem jména byl Hilarius z Poitiers. Narodil se kolem roku 315 a prý to skutečně veselý člověk byl, jakkoli učenci jako on humorem nesršívají. Hilarius byl ale i člověkem nekompromisním ve věcech víry a morálky. Tak přísným, že byl za tvrdou kritiku císaře Konstantina II. odsouzen k vyhnanství ve Frýgii v Malé Asii. Nedal si však pokoj ani zde a záhy začal být nebezpečný i v exilu. Nakonec jej vypověděli do jeho domovské obce, Poitiers v Galii (dnes Francii). Odebral se tam pěšky, všude prý srdečně pozdravován a vítán. Ve své vlasti žil již dále v míru a pokoji. Zemřel roku 368 a jeho hrob je dnes v kryptě kostela Saint-Hilaire-le-Grand v Poitiers. Hilarius bývá znázorňován jako zaklínač hadů nebo jako drakobijec.

Dříve měl v kalendáři svátek také Záviš. Snad se jedná o staročeské jméno, není však vyloučeno, že jeho základem je německé Neidhard – obojí pochází ze slova „závistivý“.

Naše dějiny znají jednoho slavného nositele tohoto jména, Záviše z Falkenštejna. Samotné vyslovení celého jména zní hrdě a vznešeně, což teprve životní osudy tohoto jihočeského velmože! Záviš se narodil okolo roku 1250 a byl synem Budivoje z Krumlova a Perchty z Falkenštejna. Patřil tedy k mocnému rodu Vítkovců, sídlícímu převážně na rakousko-českém pomezí a v jižních Čechách. To byl také jeden z důvodů, proč byli Vítkovci v neustálé opozici vůči českým panovníkům. Spor se vyostřil především za vlády Přemysla II. Otakara, který proti jejich rozpínavosti vystavěl na jihu Čech klášter Zlatou Korunu a město České Budějovice. „Král železný a zlatý“ byl v té době na vrcholu své moci. Tehdy také vychází hvězda Závišova a září jasněji než ta Přemyslova – král zanedlouho umírá na Moravském poli a celá země se otřásá pod braniborskou okupací. Po nějakém čase Otto Braniborský ze země odtáhl a k moci se dostávají dvě panské skupiny. Jedna je vedena biskupem Tobiášem z Bechyně, druhá má v čele Záviše. Vítkovec vsadil na jistotu a velice brzy si získal srdce královny-vdovy Kunhuty, přiměl ji dokonce ke sňatku. A tak získal nezletilý Václav II. nevlastního otce z rodu Vítkovců, kteří stáli vždy proti jeho otci skutečnému. Jenže druhá strana kula své pikle také, zamotaná situace se dále zamotávala. Zanedlouho se Tobiášově skupině podařilo mladého Václava oženit s dcerou Rudolfa Habsburského. Václav si tak vzal dceru přemožitele svého otce Přemysla z Moravského pole! Bylo jen otázkou času, kdy Závišova hvězda vybledne. Královna-matka Kunhuta zemřela a Záviš se brzy ocitl ve vězení. To sice vyvolalo povstání jeho příbuzných a přátel, ale tragédie měla pokračovat. Přemyslův syn, levoboček Mikuláš Opavský, pomstil svého otce dokonale. Záviš, včera zpupný a přední velmož země, je jím vláčen od jednoho povstaleckého hradu ke druhému. Výhrůžka jeho popravou spolehli-

vě otvírá všechny brány. Pouze na Hluboké odmítá Závišův bratr Vítek vyhovět. Mikuláš však plní hrozbu do puntíku. A tak padla pod Hlubokou hlava kdysi mocného člověka do jihočeského bláta. Z prachu jsi povstal, v prach se obrátíš...

14. LEDNA

„ŠTĚSTĚNA JE STÁLÁ JEN VE SVÉ VRTKAVOSTI."

(Ovidius)

Svátek mají Radovan, Sáva (Srbský), Felix (z Noly) a Oderich/Oldřich.

V občanském kalendáři má dnes svátek Radovan. Toto jméno je slovanského původu a vykládá se buď jako „rozradovaný", nebo „radost přinášející". Někdy docházelo také ke spojování s podobně znějícími staroněmeckými jmény typu Radewin nebo Ratwin.

V českém církevním kalendáři má dnes svátek Sáva, jehož variantou je Sába. Toto jméno vypadá jako slovanské, ale není tomu tak. Jeho základem je totiž hebrejské Sába či Sabbas a znamená „děd" nebo „stařec". Spojování s řekou Sávou je tedy omyl.

V římském kalendáři bychom dnes nalezli vzpomínku na Felixe z Noly. Tento muž byl uctíván již od starověku. Údaje o jeho skutcích a životě nacházíme především v četných verších Paulina Nolského. Podle všeho pocházel Felix opravdu z města Noly, ležícího nedaleko italské Neapole. Již velmi záhy přijal kněžské svěcení a stal se důvěrníkem svého biskupa. Nevíme přesně kdy žil, snad někdy ve 3. století. Jisté je, že křesťané byli tehdy krutě pronásledováni. Felix sám se dle legendy jednou zachránil jenom díky tomu, že vchod do jeskyně, v níž se ukrýval, překryl svou sítí pavouk, a vojáci do ní tudíž nešli. Felix zemřel asi roku 260, ale o jeho smrti není nic bližšího známo. Ostatky jsou uloženy v katedrále sv. Felixe na Piazza del Duomo v Nole a již od 5. století je zde slavné poutní místo.

Dalším dnes připomínaným světcem je Oderich nebo po našem Oldřich z Pordenone. Narodil se kolem roku 1286 v Pordenone v severoitalském kraji Friuli. Pro nás je velice zajímavé, že se považoval za „Čecha z Furlánska". Jeho otec byl totiž vojákem krále Přemysla II. Otakara a sloužil v tomto městě, patřícím tehdy českému králi. Ve věku 15 let vstoupil Oldřich do františkánského řádu. Zde se brzy prosadil, a protože ovládal mnoho cizích jazyků, podnikl již v roce 1313 jako papežský vyslanec velkou misijní cestu na Východ. Prošel Mezopotámií, Egyptem a došel až do Svaté země. Odtud se vypravil do Indie, kde objevil a zachránil ostatky svatého mučedníka To-

máše z Tolentina a jeho tří druhů. Po obtížné cestě Indií se Oldřich zdržel mnoho let v Číně. Celkem 17 let prožil na cestách a v roce 1331 se vrátil z Číny přes Tibet a Přední Asii do Itálie. Své zážitky a četná dobrodružství, která jej na cestách potkala, nadiktoval později Vilému de Solagna. Jedná se o jedno z nejdůležitějších svědectví o životě na Dálném východě z počátku 14. století. Ve svých cestách chtěl Oldřich pokračovat i po návratu do Itálie. Vydal se tedy žádat o povolení a prostředky papeže Jana XXII. Na cestě však těžce onemocněl a musel se vrátit do Udine ve Friuli v severní Itálii, kde 14. ledna 1331 zemřel. Roku 1755 byl blahořečen papežem Benediktem XIV. Oldřichův sarkofág stojí dnes v postranní kapli kostela S. Madonna del Carmine v Udine. Jeho slavný spis byl brzy přeložen z latiny i do jiných jazyků a rychle se šířil Evropou. Tiskem byl vydán poprvé v Pesaru v roce 1513. Nejúplnější je francouzské vydání H. Cordiera z roku 1891. Oldřich byl sice méně vzdělaný než další známý cestovatel Marco Polo, ale jeho spis, v němž podává množství nových údajů, ukazuje, že měl velký smysl pro praktický život. Jako první přináší do Evropy zprávy o Lhase a Sumatře. O jeho významu svědčí skutečnost, že jeho pilným čtenářem byl i Kryštof Kolumbus.

15. LEDNA

„POMLUVA ŠKODÍ TŘEM: POMLOUVAJÍCÍMU, NASLOUCHAJÍCÍMU A POMLOUVANÉMU.“

(Talmud)

Svátek mají Alice, Pavel (Thébský) a Maurus.

Podle občanského kalendáře má dnes svátek Alice. Původ tohoto jména je nejasný. Část odborníků se domnívá, že Alice je v anglosaských zemích jedním z řady domáckých tvarů jména Alžběta (Elizabeth). Jiní tvrdí, že jde o odvozeninu ze starofrancouzského jména Aaliz. U dalších vědců se dozvíme, že jde o zkratku staroněmeckého Adalheit či Adelaida s významem „ušlechtilá bytost“ nebo „vznešená postava“. Což se k tomuto jménu znamenitě hodí.

V českém církevním kalendáři dnes nacházíme Pavla Thébského zvaného Poustevník. Patří k nejznámějším eremitům Egypta. Narodil se kolem roku 228, rodiče mu zemřeli, když mu bylo asi patnáct let. Zanechali po sobě velký majetek. Švagr mu toto bohatství záviděl a přemýšlel, jak o něj chlapce připravit. Nakonec se rozhodl pro udání, jež funguje po celá staletí spolehlivě. Označil proto malého Pavla za křesťana a tím za nepřítele státu. Naštěstí se Pavel o nebezpečí včas dozvěděl a podařilo se mu uprchnout.

Utekl hluboko do pouště, kde prožil celý zbytek života. Věnoval se pouze duchovnímu životu – odříkání, rozjímání, úvahám. Krátce před smrtí se setkal s opatem Antonínem, který jej po jeho smrti pohřbil. Pavel odešel z tohoto světa kolem roku 341, stár více než sto let. Tvrdí to alespoň rukopis Jeronýmův, z něhož máme všechny zprávy o světcově životě. Když v roce 1250 vznikla v Uhersku jediná poustevnická kongregace, dala si jméno právě po Pavlovi Thébském. Vznikli tak paulíni (pavlíni). Nakonec se roku 1381 dostaly do Uherska i Pavlovy ostatky. Mniši je přinesli až do hlavního města Budy (Budapešť). Vedle patronátu nad paulíny a eremity drží Pavel Thébský ještě ochrannou ruku nad košíkáři a výrobci rohoží.

Poslední dnešní světec se jmenuje Maurus a narodil se kolem roku 500 v rodině římského senátora. Jeho život je úzce spjat s působením Benedikta z Nursie, jehož byl oddaným žákem již od svých dětských let. Když Benedikt roku 529 přesídlil s několika mnichy na Monte Cassino a založil tam slavný klášter, zárodek benediktinského řádu, stal se Maurus jeho nástupcem v klášteře Subiaco v Sabinských horách. O dalším životě opata Maura není mnoho známo, podrobnosti nevíme ani o jeho smrti a hrobě. Podle legendy měl Maurus dar uzdravovat nemocné. To je také důvod, proč jej lidé volají při různých onemocněních. Tzv. *Maurovo požehnání* udělované nemocným má své počátky právě u něho. Vedle toho je Maurus také patronem měditepců a uhlířů.

16. LEDNA

„ČESTNÝ ČLOVĚK MÁ ROVNÝ HŘBET I ŘEČ.“

(Mongolské přísloví)

Svátek mají Ctirad, Marcel (I.), Honorát (z Arles).

Občanský kalendář dnes vyzve k oslavě všechny Ctirady. Jedná se o jméno české a podle odborníků představuje toho, kdo je „čestný a čest má nadevše rád“.

Ctirada známe z českého bájesloví jako muže, jenž podlehl lsti proradné Šárky. Nechal se okouzlit dívčí krásou a zaplatil za to svým životem. Poněkud divoká doba vrcholící „dívčí války“ učinila tenké hranice mezi láskou, zradou a nenávistí ještě tenčími. Ctirad nepostřehl osten zrady, přesekal dívčina pouta a sám na svůj oddíl přivolal troubením na roh houf nepřátelských bojovnic. Za chvíli už visel vpletený v kolo a jeho druhové leželi mrtvi v krví zbrocené trávě... Inu, když hovoří zbraně, mlčí nejenom múzy, ale i opravdová láska a nikdo nikomu nemůže věřit. Natož muž ženě.

Obměnou jména Ctirad je Honoratus nebo Honorát. „Čest“ se totiž latinsky řekne *honor*.

Římský kalendář si dnes shodou okolností připomíná Honoráta z Arles. Narodil se někdy ve 4. století v Galii, snad v Trevíru (Trier, Německo). O jeho životě do roku 410 nevíme zhola nic. V uvedeném roce však založil na jednom z Lérinských ostrovů u Côte d'Azur v jižní Francii klášter. Dnes se tento ostrůvek jmenuje Saint-Honorat. U kláštera brzy vzniklo opatství a Honorát se za své zásluhy stává v roce 426 arleským biskupem. Asi o tři roky později však umírá. Jeho ostatky jsou od roku 1788 v kostele Notre-Dame v Grasse v jižní Francii.

Český církevní kalendář dnes připomíná Marcela. Toto jméno pochází z latinského Marcellus, což je zdrobnělina od jména Marcus a znamená doslova „malý bojovník". Podle kalendáře občanského má svátek 12. října.

Dnešní připomínka se týká papeže Marcela I. V různých jeho životopisech se dočteme, že je patronem čeledínů, uklízečů, uklízeček, metařů, zkrátka všech, kdo se starají o pořádek kolem nás. Zvolení papežem znamenalo pro Marcela vážné nebezpečí, neboť všichni křesťané byli tehdy krutě pronásledováni. I Marcel byl brzy zatčen a uvězněn. Císař Maxentius jej však kupodivu neodsoudil k smrti, ale k uklízení po zvířatech v římském zvěřinci. Zvláštní trest měl asi papeže především ponížit. Tomu však těžká práce nevadila. Naopak, Marcel ji vykonával bez odmluvy, ba dokonce při ní stačil ještě psát listy, spisy a zvládnout i organizaci svého církevního úřadu. Nakonec to byl císař, kdo ztratil trpělivost: dal Marcela zbít a vyhnal jej z města. Vyhnanství dolehlo na rodilého Římana patrně více než těžká práce. Domů se už nevrátil, zemřel steskem za branami milovaného Říma. Stalo se tak snad 16. ledna roku 308. Teprve potom jeho tělo přinesli přátelé opět do „Věčného města" a pochovali je na Priscillině pohřebišti.

Ironie kalendáře zařídila, že ve starém Římě dnešního dne uctívali bohyni Concordiu jako všeobecný princip harmonických vztahů.

17. LEDNA

„POKORA ZÁLEŽÍ V TOM, ABYCHOM SEBE POKLÁDALI ZA HŘÍŠNÍKY A NEPOČÍTALI SI ZA ZÁSLUHU DOBRÉ SKUTKY SVÉ."

(Démokritos)

Svátek mají Drahoslav, Antonín (Veliký).

V občanském kalendáři má dnes svátek Drahoslav. O tom, že jde o velice staré slovanské jméno, svědčí skutečnost, že je najdeme i v jihoslovanských jazycích a ve starší polštině. Ve staročeštině existuji i varianty Drahoš a Drahoň, jejichž obdobou je bulharský Drago či Dragan.